

סקירה משפטית יולי 2026

עדיין אין שלום דבר המערכת

זה זמן רב שהימים אינם כתיקונם. אנו אחרי מלחמה גדולה בת כשלוש שנים, מתמודדים עם מצב נמשך של אובדן. והמלחמה עדיין לא מאחורינו. בעת כתיבת שורות אלה, ההסכם בין ארצות-הברית לבין איראן נחתם והוא שנוי במחלוקת. האם יבטיח את בטחון ישראל? האם יביא עמו רגיעה? נחתם גם הסכם עם ממשלת לבנון. האם שתי המדינות יצליחו לכבדו לאורך זמן? הצבא עודו שם וחיילינו נהרגים כמעט מדי יום. עזה כולה מדממת, ופתרון מדיני – אינו נראה באופק. ישראל הפגינה כח צבאי רב, אך בתחום המדיני היא אילמת.

דומה שנרמלנו את מצב המלחמה הנמשך, את כאב המוות שהפך לחלק מהחיים, את חוסר הוודאות שמקשה לתכנן חיים רגילים. ואולי הנורא מכל הוא המצב הבלתי נסבל בגדה המערבית, שהפך אלים ומביש, עד שהלסת נשמטת. כמעט מדי יום מתקבלות חדשות על תושבי איו"ש יהודים (נערי גבעות, מתנחלים) שפורעים בבני העם הערבי המתגוררים בשטחים, כרועי צאן וחקלאים, בכפרים קטנים. חבורות של יהודים יוצאות לחבל ולהרוס, לעקור עצי זית ולשרוף מכוניות ובתים, לחמוס צאן ולפגוע בנפש, במטרה למרר חיים של בני עם אחר, להניסו מהארץ. זו אלימות חמורה, משום שהיא מלווה ביסוד נפשי של זדון לאומני. המזעזע ביותר הוא התנהלותה הכושלת של המדינה, שלא פועלת למיגור נחרץ של הטרור היהודי באמצעות כלים מובהקים העומדים לרשותה: הפעלת כוחות שיטור, הגנה על קורבנות, הרחקה של הפורעים. בתוך מעגל זה של אלימות החונק מכל עבר, קשה לעסוק בשגרה אקדמית. אך זה מה שרובנו עושות ועושים, כי אנו רוצים וצריכים להתקדם במישורי החיים. לא מתוך עצימת עיניים לזוועות, אלא בהחלטה מודעת להמשיך וליצור.

במעבר חד, אני מבקשת לציין את פועלה המרשים של הממונה על התחרות, עו"ד מיכל כהן, שבהחלטה תקדימית מחודש מאי האחרון הכריזה על חמשת הבנקים הגדולים בישראל – בנק הפועלים, בנק לאומי, בנק דיסקונט, בנק מזרחי טפחות והבנק הבינלאומי הראשון – כעל "קבוצת ריכוז" בענף הבנקאות הקמעונאית.

הממונה מצאה כי ענף זה מתנהל במשך עשורים בתנאים של ריכוזיות והעדר תחרות; הבנקים מנצלים מצב זה כדי להגיע לשיווי משקל מתואם באופן סמוי. זאת, באמצעות הפעלה מקבילה של פרקטיקות כובלות, המאפשרות להם לצבור רווחים עודפים ולקפח את הצרכנים. זהו המצב למשל בתחום העמלות ובתחום הריבית על פיקדונות חוסכים, כמו גם בתנאים שמציעים הבנקים בשירותים הבנקאיים השונים. מעתה, בהתאם להחלטה, הבנקים יהיו חשופים לרגולציה מצד רשות התחרות, שמטרתה למתן את ההשלכות השליליות של העדר התחרות הנמשך. בתוך כך, הוראה חשובה תחייב את הבנקים לפרק את ה"סל" הבנקאי ולאפשר לצרכן לרכוש שירותים לפי מוצר, אף אם לא פתח חשבון בבנק המציע. המחשבה היא שפריקות של מוצרים תגביר את היכולת של הצרכן להשוות בין הבנקים ותקנה חלופות צרכניות רבות יותר. החלטה חשובה זו תיכנס לתוקפה בעוד כשנה; יש להניח שעד אז תועמד לביקורת שיפוטית.

עתה אני מניחה לפניכם את הסקירה המשפטית החדשה של מרכז חת לחקר התחרות והרגולציה. תמצאו בה התייחסות למגוון פסקי דין ודוחות, לצד מאמרים חדשים. תודתי נתונה לצעירות ולצעירים שהשקיעו רבות במלאכה, והם עמיתי המחקר הצעירים וחברי מערכת כתב העת מחקרי רגולציה: ירין מורקרנפל, הודיה אטיאס, עמית רויזמן, לינור נחמן, אפיק להב, עמית ירון, יעל בן-הרוש, מיכל בצר, שי חצבאני ואיתי סייני. תודה לעורכת המשנה עו"ד גלית דגני-גבאי, ולמנהלת האדמיניסטרטיבית המצויינת ענבל מור.

אני מאחלת קריאה מהנה וכפגרה נעימה.

השופטת בדימוס ד"ר איריס סורוקר
ראשת מרכז חת לחקר התחרות והרגולציה

מינרלים קריטיים

מוצרים רבים הנמצאים כיום בחזית הטכנולוגיה נשענים על מינרלים ומתכות: ליתיום, קובלט, גרפיט, נחושת, ניקל, פלטינה ומינרלים נוספים. אלה חיוניים לייצור סמארטפונים, רכבים חשמליים, סוללות אגירה, לוחות סולאריים, טורבינות רוח, שבבים, ציוד רפואי, מערכות בינה מלאכותית וציוד צבאי. באפריל 2026 פרסם מכון האו"ם למים, סביבה ובריאות דוח שכותרתו Critical Minerals, Water Insecurity and Injustice, העוסק בהשלכות הסביבתיות, הבריאותיות והחברתיות של כריית מינרלים קריטיים. הדוח מכנה את המינרלים הללו "הנפט של המאה ה-21", בשל תפקידם המרכזי בתעשיות טכנולוגיות, באנרגיה מתחדשת ובמעבר לכלכלה דלת פחמן. לפי הדוח, הביקוש למינרלים אלה גדל במהירות רבה וצפוי לגדול פי ארבעה עד שנת 2050, כאשר ביחס לליתיום, גרפיט וקובלט הביקוש עשוי לגדול בכ-500% ביחס לרמות שנדרשו בשנת 2020.

מוצרים רבים הנמצאים כיום בחזית הטכנולוגיה נשענים על מינרלים ומתכות: ליתיום, קובלט, גרפיט, נחושת, ניקל, פלטינה ומינרלים נוספים. אלה חיוניים לייצור סמארטפונים, רכבים חשמליים, סוללות אגירה, לוחות סולאריים, טורבינות רוח, שבבים, ציוד רפואי, מערכות בינה מלאכותית וציוד צבאי

המוטיבציה לחיבור הדוח היא בחינת המחיר הסביבתי והחברתי של העלייה בביקוש למינרלים קריטיים, בעיקר באזורים שבהם מתבצעת הכרייה. המוצרים עצמם נתפסים כנקיים, חדשניים וירוקים: מכונת חשמלית שאינה פולטת עשן, טורבינת רוח שמייצרת חשמל מאנרגיה מתחדשת, פאנל סולארי שמחליף דלקים מזהמים. עם זאת, לפי הדוח, ייצורם מחייב כרייה ועיבוד של מינרלים, ובשלבם אלה מתועדות פגיעות סביבתיות, בריאותיות וחברתיות בקהילות החיות סמוך לאתרי הכרייה. חלק ניכר מהמאגרים נמצא במדינות עניות או מוחלשות יחסית. באפריקה מצויות עתודות משמעותיות של מינרלים קריטיים, ובהן קובלט, פלטינה וכרום. הרפובליקה הדמוקרטית של קונגו היא אחת המדינות המרכזיות בעולם בהפקת קובלט, מינרל חיוני לייצור סוללות. דרום אפריקה מחזיקה בחלק ניכר מעתודות הפלטינה, ואילו אזור "משולש הליתיום" הוא ארגנטינה, בוליביה וצ'ילה, שמחזיק ביותר ממחצית מעתודות הליתיום העולמיות.

הדוח בדק את הקשר בין כריית מינרלים קריטיים לבין חוסר ביטחון במים, פגיעות בריאותיות, פגיעות בפרנסה ואי שוויון. הדוח מצביע על כך שמי שהמינרלים נמצאים באדמתו אינו תמיד מי שנהנה מן הערך הכלכלי שלהם. בקונגו, שחקנית מרכזית בייצור קובלט עולמי, יותר מ-80% מן התפוקה מגיעה ממכרות תעשייתיים הנשלטים בידי גורמים זרים. במקביל, 73.5% מאוכלוסיית קונגו חיה מפחות מ-2.15 דולר ליום. נתונים אלה מלמדים על פער בין מיקום הכרייה לבין חלוקת הרווחים ממנה: המינרלים מופקים במדינות עניות יחסית, אך חלק משמעותי מן הערך הכלכלי נצבר אצל תאגידים זרים, מדינות מתועשות וחוליות מתקדמות יותר בשרשרת הערך, כגון עיבוד, ייצור ושיווק טכנולוגי. אחת הפגיעות המרכזיות שהדוח מדגיש היא במים. כריית מינרלים קריטיים דורשת כמויות גדולות של מים, בין היתר לצורך שטיפה, הפרדה, סינון ועיבוד של החומרים הנכרים. הפקת טון אחד של ליתיום דורשת כ-1.9 מיליון ליטרים של מים. בשנת 2024 הופקו בעולם כ-240 אלף טון ליתיום, והפקה זו דרשה לפי ההערכה כ-456 מיליארד ליטרים של מים, כמות השקולה לצריכת המים הביתית השנתית של 62 מיליון בני אדם באפריקה שמדרום לסהרה. נתון זה רלוונטי במיוחד משום שחלק מפעילות הכרייה מתבצע באזורים שבהם קיימת ממילא מצוקת מים. באזור Salar de Atacama בצ'ילה, למשל, כריית ליתיום אחראית לפי הדוח לעד 65% מצריכת המים האזורית. לפי הדוח, צריכת מים בהיקף זה מפחיתה את זמינות המים לשימושים אחרים, ובהם שתייה, חקלאות, גידול בעלי חיים ושמירה על מערכות אקולוגיות. הדוח מציינ כי דלדול או זיהום של מקורות מים יוצר פגיעות נגרות בפרנסה, בביטחון המזון ובבריאות הציבור.

הדוח בדק את הקשר בין כריית מינרלים קריטיים לבין חוסר ביטחון במים, פגיעות בריאותיות, פגיעות בפרנסה ואי שוויון. הדוח מצביע על כך שמי שהמינרלים נמצאים באדמתו אינו תמיד מי שנהנה מן הערך הכלכלי שלהם

נוסף על דלדול מקורות המים, הדוח מתאר בעיית זיהום משמעותית. בתהליכי הכרייה והעיבוד נעשה שימוש בכימיקלים, חומצות ומתכות כבדות, וחלק מן הפסולת דולף לנהרות, לאגמים ולקרקע. לפי אחד מממצאי הדוח, על כל טונה של מינרלים נדירים שמופקים נוצרים כ-2,000 טונות של פסולת רעילה. בשנת 2024 הוערך כי תעשיית המינרלים הנדירים ייצרה כ-707 מיליון טונות של פסולת רעילה, כמות השקולה לכמעט 59 מיליון משאיות אשפה. אחת הדוגמאות המובאות בדוח היא אזור Fungurume שבקונגו, שבו מתבצעת כריית קובלט ונחושת. הדוח מתאר כיצד נהרות ומקורות מים

ששימשו את האוכלוסייה המקומית לשתייה, השקיה ודיג זהו בפסולת תעשייתית, לרבות חומצה גופרתית, מתכות כבדות וחומרים רעילים אחרים. חלק מגופי המים באזור הפכו חומציים ברמה שבעקבותיה התושבים הפסיקו להשתמש בהם כמקור מים.

ההשלכות הבריאותיות של הזיהום מוצגות בדוח כחלק מן הממצאים המרכזיים. במחקר שנערך בקרב תושבים החיים ליד אזורי כרייה בקונגו, כ-72% מן הנשאלים דיווחו על מחלות עור ובעיות דרמטולוגיות. בקרב נשים ונערות דווח גם על שיעורים גבוהים של בעיות גינקולוגיות. הדוח מתייחס גם לשיעורים גבוהים יותר של מומים מולדים באזורים הסמוכים למכרות, ולכן שהפגיעה הבריאותית מתרחשת באזורים שבהם מערכות הבריאות חלשות ממילא. לצד הפגיעה במים ובבריאות, הדוח מתאר גם פגיעות חברתיות, ובהן העסקת ילדים באתרי כרייה. לפי ממצאי הדוח, כ-30% מאתרי הכרייה בקונגו מעסיקים ילדים, שלרוב עובדים ללא הגנה בריאותית ובטיחותית בסיסית. הדוח מציג ממצא זה כחלק מן ההשלכות החברתיות של כרייה באזורים שבהם רמת העוני גבוהה, הפיקוח מוגבל והקהילות המקומיות תלויות בענף הכרייה כמקור פרנסה.

הדוח קורא לקבוע סטנדרטים מחייבים לכרייה ולהפקה של מינרלים קריטיים, ולא להסתפק בדיווחים וולונטריים של חברות. בין היתר, הדוח ממליץ על חובת בדיקת נאותות לאורך שרשראות האספקה, פרסום מידע סביבתי לציבור, ניטור עצמאי של שימוש במים, טיפול בשפכים, ניטור זיהום מתכות כבדות ושיקום קרקעות ומערכות אקולוגיות שנפגעו. הדוח ממליץ גם לחזק את מעורבותן של קהילות מקומיות וילידיות בתהליכי קבלת החלטות הנוגעים לכרייה, ולאפשר לקהילות שנפגעו גישה למנגנוני תלונה, פיצוי וסעד משפטי או מינהלי. המלצה נוספת היא להפחית את התלות בכרייה ראשונית באמצעות מחזור, שימוש חוזר, פיתוח חומרים חלופיים והארכת חיי המדף של מוצרים אלקטרוניים.

מקרה ישראלי שממחיש את השאלות שמעלה הדוח הוא כריית הפוספטים בשדה בריר שבנגב. פוספט נכלל ברשימת המינרלים הקריטיים האמריקנית הסופית לשנת 2025. גם בישראל זוהה התחום כתחום בעל חשיבות אסטרטגית: רשות החדשנות ומשרד האנרגיה פרסמו בשנת 2026 קול קורא לפיתוח טכנולוגיות לאורך שרשרת הערך של מינרלים קריטיים, לרבות חיפוש, כרייה, הפקה, עיבוד, מחזור ושימוש חוזר. בספטמבר 2025 אישרה הממשלה לקדם את התוכנית לכריית פוספטים של חברת כיל רותם באתר הסמוך לערד, בנימוק שדחייה נוספת עלולה לפגוע בפעילות התעשייתית בישראל ואף להוביל לסגירתה. בהחלטה צוין כי יש לקדם תסקיר השפעה על הסביבה, וכי יש להתייחס גם לאוכלוסייה הבדואית באזור ולהשלכות הבריאותיות והסביבתיות של הקמת המכרה ([החלטה 3350 של הממשלה ה-37 אתר כרייה בשדה בריר \(תמ"א 1/14\) ותיקון החלטת ממשלה, 7.9.2025](#)). מקרה שדה בריר ממחיש, בזירה הישראלית, את השאלה המרכזית שמעלה הדוח: גם כאשר מדובר במשאב שמוצג כחינוי לתעשייה, או למעבר לכלכלה מתקדמת, יש לבחון את חלוקת העלויות והסיכונים הכרוכים בכרייה. גם בשדה בריר עולה חשש מפני מצב שבו התועלת הכלכלית תתרכז בידי התאגיד המפיק, בעוד שהנזקים הבריאותיים, הסביבתיים והחברתיים יוטלו על קהילות מקומיות. מבקר המדינה הודיע בדצמבר 2025 כי יבחן את החלטת הממשלה לקדם את הכרייה, בין היתר על רקע הטענות כי ההחלטה התקבלה מבלי שנשמעה עמדתם של משרדי הבריאות והגנת הסביבה (ראו: [הכנסת, הוועדה לענייני ביקורת המדינה הישג לוועדה: מבקר המדינה יבדוק את הליך קבלת ההחלטות לאישור כריית פוספטים בשדה בריר הנטענת כמסוכנת לבריאות](#), הודעה לעיתונות, 10.12.2025).

לדוח האו"ם ראו:

Abraham Nunbogu, Aria Farsi, Mir Matin & Kaveh Madani, *Critical Minerals Water Insecurity and Injustice*, United Nations University Institute for Water, Environment and Health, 2026
<https://collections.unu.edu/eserv/UNU:10642/UNU-INWEH-Critical-Minerals-Water-Insecurity-and-Injustice.pdf>

הדוח קורא לקבוע סטנדרטים מחייבים לכרייה ולהפקה של מינרלים קריטיים, ולא להסתפק בדיווחים וולונטריים של חברות. בין היתר, הדוח ממליץ על חובת בדיקת נאותות לאורך שרשראות האספקה, פרסום מידע סביבתי לציבור, ניטור עצמאי של שימוש במים, טיפול בשפכים, ניטור זיהום מתכות כבדות ושיקום קרקעות ומערכות אקולוגיות שנפגעו

מלחמת אירן משפיעה על הכלכלה העולמית

במרץ 2026 פרסם ה-OECD דוח העוסק בשאלת ההשפעה של שינויים גיאופוליטיים על הכלכלה העולמית (OECD Economic Outlook - Testing Resilience). הדוח מטפל בהשלכות הכלכליות של התפתחויות במזרח התיכון, בשינויים במדיניות המכס של ארצות הברית ובהתרחבות השימוש בבינה מלאכותית. הדוח מבקש להעריך את יכולתן של מדינות להתמודד עם זעזועים גיאופוליטיים בתקופה של אי-ודאות מתמשכת. במוקד הדוח ניצבות ההשלכות של ההסלמה במזרח התיכון, ובכללן העלייה במחיר הנפט והשיבושים בשרשראות האספקה.

העימות הצבאי בין ארצות-הברית וישראל לבין איראן בשנת 2026 עומד במרכז הדוח ומהווה אחד הגורמים המרכזיים המשפיעים על התחזיות הכלכליות בעולם. לפי הדוח, הפגיעה במתקני אנרגיה באזור המפרץ ושיבושים בתנועת הספינות במצר הורמוז הובילו לעלייה חדה במחירי הנפט, הגז והדשנים. חשיבותו של מצר הורמוז נובעת מכך שבשנת 2025 עברו דרכו כ-20% מתפוקת הנפט העולמית וכ-25% מהסחר הימי בנפט, לצד חלק משמעותי מהסחר בגז טבעי נזלי. משום כך, פגיעה בפעילותו אינה מוגבלת למדינות המערבות בעימות, אלא משפיעה על הכלכלה העולמית כולה. מחירי הנפט עלו ביותר מ-50% מאז פרוץ המשבר. לעליית המחיר השלכות רחבות על הפעילות הכלכלית, שכן התייקרות הנפט והגז מעלה את עלויות הייצור, התחבורה והחשמל לעסקים. כתוצאה מכך, מחירי מוצרים ושירותים רבים במשק עולים, דבר התורם להתגברות האינפלציה. במקביל, הגידול בהוצאות משקי הבית על אנרגיה ומזון מצמצם את היקף הצריכה בתחומים אחרים ופוגע בביקוש הכולל במשק.

העלייה במחירי הנפט והגז, לצד החשש מהתגברות האינפלציה, מציבים אתגר למדיניות הכלכלית

השפעות העימות עם איראן אינן מוגבלות לשוק האנרגיה. למדינות המפרץ תפקיד מרכזי בייצור דשנים וחומרי גלם תעשייתיים: הן אחראיות לכ-34% מיצוא האוריאה העולמי ולכ-20% מיצוא האמוניה והפוספטים המשמשים לייצור דשנים. פגיעה באספקת חומרי גלם אלה עלולה לפגוע בתפוקה החקלאית במדינות רבות. בנוסף, האזור משמש מוקד חשוב לתעופה, למסחר ולשירותים בינלאומיים, ולכן החרפת העימות עלולה להשפיע על ענפי התיירות וההובלה האווירית.

העלייה במחירי הנפט והגז, לצד החשש מהתגברות האינפלציה, מציבים אתגר למדיניות הכלכלית. לפי הדוח, שיעור האינפלציה הממוצע בקרב מדינות ה-G20 צפוי לעמוד על כ-4% בשנת 2026, בין היתר בשל התייקרות האנרגיה והשפעתה על עלויות הייצור, התחבורה והצריכה. על רקע הזה ממליץ ה-OECD לבנקים מרכזיים להעריך להתאים את מדיניות הריבית למיתון האינפלציה. בנוסף מומלץ להעניק סיוע ממשלתי זמני וממוקד למשקי בית ולעסקים שנכגעו מעליית מחירי האנרגיה, תוך קביעת מנגנון פקיעה ברור לצעדי הסיוע ושמירה על יציבות התקציב הציבורי.

הדוח מציין כי ערב ההסלמה במזרח התיכון, הכלכלה העולמית הפגינה עמידות יחסית. במהלך שנת 2025 נרשמה צמיחה חזקה מהצפוי, שנתמכה בתנאים פיננסיים נוחים ובהתרחבות הפעילות הכלכלית במספר אזורים בעולם. פרוץ העימות במזרח התיכון הוביל לעלייה חדה במחירי האנרגיה ולחשש משיבושים בשרשראות האספקה, אשר פגעו בתחזיות הצמיחה העולמיות. על רקע זה צופה ה-OECD כי התוצר העולמי יצמח בשיעור של 2.9% בשנת 2026 ובשיעור של 3% בשנת 2027. אף שהתחזיות עודכנו כלפי מטה בעקבות ההסלמה, הדוח מדגיש כי ערב ההסלמה במזרח התיכון נהנתה הכלכלה העולמית ממומנטום כלכלי חיובי, שנתמך בתנאים פיננסיים נוחים ובצמיחה חזקה מהצפוי בשנת 2025.

הדוח מטפל גם בשינוי במדיניות המכסים של ארצות הברית. בתחילת שנת 2026 הטיל נשיא ארצות הברית מכסים נרחבים על יבוא מכוח חוק המטפל במצבי חירום: (International Emergency Economic Powers Act). בית המשפט העליון האמריקאי פסל מהלך זה בנימוק שהחוק לא מסמיך את הנשיא להטיל מכסים שוטפים באופן גורף. בעקבות הפסיקה בוטלו המכסים המקוריים והוחלפו במכס רוחבי בשיעור של 10% על רוב המוצרים המיובאים לארצות הברית, ללא הבחנה בין מדינות המקור,

למעט מספר חריגים. כתוצאה מכך ירד שיעור המכסים האפקטיבי מכ-14% תחילה לכ-9.9% עתה. לפי הדוח, הפחתה זו צפויה למתן את הפגיעה בסחר העולמי ולשפר את תחזיות הצמיחה של מספר כלכלות מתפתחות, ובהן ברזיל, סין, הודו ואינדונזיה. בהתאם לתחזית, התוצר צפוי לצמוח בשנת 2026 בשיעור של 1.5% בברזיל, 4.4% בסין, 6.1% בהודו ו-4.8% באינדונזיה. עם זאת, הדוח מדגיש כי אף ששיעור המכסים שנלקח בחשבון בתחזיות נמוך מזה שהונח בדצמבר 2025, הוא עדיין גבוה משמעותית מרמת המכסים ששררה בארצות הברית לפני שנת 2025. לכן, אי-הוודאות סביב מדיניות המכס האמריקאית ממשיכה להכביד על התחזיות הכלכליות.

הארגון ממליץ להימנע מהטלת מגבלות יצוא חדשות בתגובה לשיבושים בשרשראות האספקה, מחשש להחרפת המחסור ולהעלות מחירים. מומלץ לחזק את הפיקוח על המערכת הפיננסית לנוכח התנודתיות בשווקים והקשרים ההולכים ומתרחבים בין בנקים לבין גופים פיננסיים חוץ-בנקאיים, כגון חברות ביטוח, קרנות פנסיה וקרנות השקעה. לפי הדוח, הקשרים בין בנקים לבין גופים פיננסיים חוץ-בנקאיים מתבטאים בחשיפה לנכסים דומים ובתלות פיננסית הדדית משום כך, זעזוע בגוף אחד עלול להשפיע במהירות גם על גופים אחרים במערכת הפיננסית. לבסוף, מדגיש הדוח את הצורך בצמצום התלות בדלקים מיובאים ובשימוש יעיל יותר באנרגיה, כדי להפחית את פגיעותיהן של מדינות לזעזועים גיאופוליטיים עתידיים בשוקי האנרגיה.

הארגון מניח כי השיבושים בשוקי האנרגיה יתמתנו בהדרגה במהלך שנת 2026, ולכן מחירי הנפט, הגז והדשנים צפויים לרדת בהמשך השנה. תחזית זו מבוססת על ההנחה שהעימות במזרח התיכון לא יתרחב וכי לא יחולו שיבושים נוספים בנתיבי הסחר. לצד זאת, הדוח מייחס לבינה המלאכותית תפקיד מרכזי בצמיחה העולמית. השקעות בתשתיות בינה מלאכותית, במרכזי נתונים ובייצור שבבים תומכות בהתרחבות הפעילות הכלכלית, בעיקר בארצות הברית ובאסיה, ותורמות לגידול בהשקעות ובהיקפי הייצור. הדוח ממחיש כי המשך הצמיחה העולמית תלוי במידה רבה באיזון שבין ההשקעות החיוביות של ההשקעות בבינה מלאכותית לבין ההשלכות הכלכליות של משברי אנרגיה ואי-ודאות גיאופוליטית.

בעניין השפעתם של סיכונים גיאופוליטיים על הפעילות הכלכלית, נבקש להפנות לתחזית המקרו-כלכלית של חטיבת המחקר בבנק ישראל מחודש מרץ 2026. התחזית מצביעה על כך שההסלמה הביטחונית הובילה לפגיעה זמנית בפעילות המשק, בין היתר בשל גיוס מילואים נרחב, מגבלות על הפעילות בעורף ועלייה במחירי האנרגיה. בנק ישראל מציין כי גורמים אלה תורמים לעלייה באינפלציה ולפגיעה בקצב הצמיחה ביחס לתחזיות קודמות. ממצאים אלה עולים בקנה אחד עם מסקנת ה-OECD שלפיה מתחים גיאופוליטיים מהווים גורם מרכזי המשפיע על כלכלות העולם.

ראו: [OECD, OECD Economic Outlook, Interim Report March 2026: Testing \(Resilience, OECD Publishing, Paris 2026\)](#).

מפעלי ים המלח תידרש לשלם דמי מים

לאחרונה פסק בג"ץ, כי מפעלי ים המלח בע"מ חייבת לשלם למדינה "דמי מים" עבור מים מליחים שהיא מפיקה בתחומי הזיכיון בו היא אוחדת להפקת מחצבים וכימיקלים מים המלח, וכי המדינה אינה רשאית לפוטרה מתשלום זה. בפסק-הדין, שניתן בהרכב כב' השופטים ד' ברק-ארז, י' יולנר וע' גרוסקופף, התקבלו שתי עתירות שהגישו לובי 99 בע"מ ואדם טבע ודין.

מפעלי ים המלח מחזיקה בזיכיון סטטוטורי ותיק להפקת מחצבים מים המלח, המעוגן בחוק זיכיון ים המלח, התשכ"א-1961, ובשטר הזיכיון שבתוספת לחוק. הזיכיון נחתם בשנת 1961 בין מדינת ישראל לבין החברה, והוא מקנה לה בלעדיות להפיק מלחי מחצבים ממי ים המלח, לעבדם ולשווקם, בתחום גיאוגרפי רחב שנקבע בזיכיון,

מפעלי ים המלח בע"מ חייבת לשלם למדינה "דמי מים" עבור מים מליחים שהיא מפיקה בתחומי הזיכיון בו היא אחזת להפקת מחצבים וכימיקלים מים המלח

בתמורה לתשלום תמלוגים למדינה לפי מנגנון שנקבע בשרט הזיכיון. במסגרת זו, החברה מפיקה מים מליחים מבראות לצורך תהליכי הפקת המחצבים והפעלת בריכות אידוי. לפי נתוני מקורות חברת מים בע"מ, מדובר בכ-35 מיליון מ"ק מים בשנה, רובם משמשים לצריכה עצמית וכ-10% נמכרים לצדדים שלישיים. כאן התעוררה השאלה: האם התמלוגים שמפעלי ים המלח משלמת למדינה בגין הזיכיון כוללים את מלוא התמורה על הפקת המים והשימוש בהם, באופן שמבטל את החובה לשלם דמי מים בנפרד.

העותרות דרשו כי בית המשפט יורה לגורמי המדינה המוסמכים להחיל על מפעלי ים המלח את החיוב בדמי מים בגין המים המליחים שהיא מפיקה בתחומי הזיכיון. נטען כי פרשנות שלפיה התמלוגים "מכסים" גם את התשלום עבור המים יוצרת פטור רחב שאינו מעוגן בזיכיון או בחוק, והיא חותרת תחת התפיסה לפיה המים הם משאב ציבורי; מחיר השימוש בו נקבע לפי חוק המים, התשי"ט-1959 והתעריפים שקבעה רשות המים. פטור כזה מייצר אפליה רגולטורית ביחס למפיקי מים אחרים במשק, ופוגע בתכלית החוק לתמחר ולהסדיר שימוש במים באופן שוויוני ועקבי.

ברקע הדברים עומדת הרפורמה במשק המים משנת 2017 במסגרתה עודכן חוק המים והוטל חיוב כספי עבור הפקת מים מליחים בידי מפיקים פרטיים. עד לרפורמה, המדיניות הרגולטורית שנהגה היא שלא להטיל תשלום בגין הפקת מים מליחים, אלא להסתפק בפיקוח באמצעות רישיונות והגבלת כמות. השינוי הוא שעמד בבסיס דרישות התשלום שנשלחו למפעלי ים המלח בדצמבר 2019 והוביל להתלקחות המחלוקת.

דמי מים אינם נחשבים ל"מס", אלא מחיר עבור שימוש במשאב ציבורי ואמורים לשקף את ערכו. המחלוקת בהליך הנ"ל נסבה על פרשנות: סעיף 15(א) בשרט הזיכיון קובע כי מפעלי ים המלח תשלם לממשלה תמלוגים "בתמורה לכל הזכויות וזכויות היתר" המוענקות בשרט הזיכיון (למעט זכויות החכירה). סעיף 2(ה) לשרט הזיכיון מעניק למפעל, בכפוף לאישור רשות המים, זכות להשיג מים מתוקים או מתוקים למחצה לצרכים תפעוליים שונים. על בסיס שילוב הוראות אלה, ובצירוף סעיף 1 לחוק זיכיון ים המלח לפיו יש לראות את שטר הזיכיון כ"כבר־תוקף לכל מטרתו על אף האמור בכל דין", טענה החברה, שהתמלוגים שהיא משלמת למדינה מהווים את התמורה הכוללת לזכויות שבזיכיון ואין מקום להטיל עליה חיוב נוסף בדמי מים. עמדה זו חייבה הכרעה נורמטיבית בשאלת היקפו של הזיכיון ההיסטורי מול הדין הכללי המוחל מכוח חוק המים.

דמי מים אינם נחשבים ל"מס", אלא מחיר עבור שימוש במשאב ציבורי ואמורים לשקף את ערכו

מקורות חברת מים בע"מ שלחה למפעלי ים המלח הודעת חיוב בדמי מים על רקע כניסת רפורמת תעריפי המים לתוקף. בשנת 2021 עדכנה מקורות את רשות המים כי נשלחו חיובים בגין השנים 2018-2020 בסכום כולל של 83,544,000 ש"ח. על רקע התנגדות מפעלי ים המלח לחיוב, פנתה רשות המים למחלקת ייעוץ וחקיקה במשרד המשפטים. חוות הדעת של משרד המשפטים (מיום 8.10.2021) קבעה כי סעיף 2(ה) לשרט הזיכיון מעניק למפעלי ים המלח זכות להשיג את מי הבראות ולהשתמש בהם, וכי סעיף 15(א) לשרט הזיכיון מלמד שהתמלוגים משולמים "בתמורה לכל הזכויות"; מכאן נטען, שהתמלוגים כוללים גם את תמורת המים. על רקע זה עתרו לובי 99 בע"מ ואדם טבע ודין לבג"ץ. בעתירות התבקש בית המשפט להוציא צו מוחלט, שיחייב את גורמי האכיפה לגבות ממפעלי ים המלח דמי מים עבור מים מליחים.

זיכיון לא מקים חסינות רגולטורית

הזיכיון בו מחזיקה מפעלי ים המלח יונק מחוק זיכיון ים המלח, ומעוגן בשרט הזיכיון שבתוספת לחוק. הזיכיון מקנה לחברה בלעדיות להפקת מחצבים. בתמורה נקבע מנגנון של תמלוגים שנתיים למדינה. תמלוגי הזיכיון הם תשלום שמפעלי ים המלח משלמת כאחוזים משווי המחצבים והמוצרים מתוצרת המפעל הנמכרים בכל שנה (בניכוי הוצאות מסוימות). תקופת הזיכיון נקבעה עד שנת 1999, ובהמשך הוארכה עד שנת 2030. על רקע "חבילת" הזכויות והתשלומים שבזיכיון, התעוררה שאלת הפרשנות: האם סעיף 2(ה) לשרט הזיכיון (שבתוספת לחוק), המקנה זכות "להשיג"

מים מתוקים/מתוקים-למחצה לשימושים מוגדרים נועד להקנות זכות שימוש במים ללא חיוב לפי הדין הכללי, או שמדובר בזכות הכפופה למשטר המים הרגיל.

כב' השופטת ברק-ארז פתחה בלשון סעיף 2(ה) לשר הדין, הקובע כי למפעלי ים המלח נתונה "הזכות, בכפוף לאישור רשות המים המוסמכת... להשיג מים מתוקים או מתוקים למחצה...". מתוך ניסוח זה נגזרת שאלת הפרשנות המרכזית שמטרתה להבחין בין הזכות "להשיג" מים לבין "שימוש" במים. שאלה זו אינה עניין סמנטי, אלא שאלה המכריעה איזה משטר משפטי חל: אם הזיכיון מקנה "זכות שימוש" במים, ניתן לכאורה לפרשה כזכות מהותית המכילה "הסדר תשלום סגור" בתוך הזיכיון, כך שהתמלוגים מהווים תמורה גם עבור המים. לעומת זאת, אם הזיכיון מקנה רק זכות "להשיג" מים, משמעות הדבר היא שהזיכיון מאפשר את פעולת ההפקה, אך אינו קובע את תנאי השימוש: אלה נקבעים בדין הכללי, לרבות לעניין תשלום דמי מים. השופטת הפנתה להשוואה פנימית בלשון שטר הזיכיון: ביחס למחצבים הותרו במפורש לא רק פעולות "השגה" אלא גם סמכויות שימוש רחבות ("להתקינם לשיווק, למכרם ולעשות בהם"), בעוד שביחס למים אין תוספת מקבילה. מכאן המסקנה כי הזיכיון אינו מעניק "מעטפת שימוש" מלאה במים, אלא זכות בסיסית להשגתם בכפוף להסדרה חיצונית; ובהתאם נקבע כי השימוש במים המליחים אינו חלק ממשטר התמלוגים, ולכן אין לראות בתמלוגים תחליף לדמי מים.

כב' השופט גרוסקופף הגיע לאותה תוצאה, אך הדגיש שהשאלה אינה רק "מה התכוון הזיכיון לאפשר", אלא אם הוא יוצר חסינות מפני שינוי רגולטורי כללי. לשיטתו, גם אם נניח שלשון סעיף 2(ה) לזיכיון המתייחסת ל"מים מתוקים או מתוקים למחצה" נועדה לאפשר למפעלי ים המלח להפיק מים בתחומי הזיכיון ואף להשתמש בהם לצרכי ייצור, אין להסיק מכך פטור מן ההסדר הכללי שהתעדכן ברפורמה. המים שבמחלוקת הם מי בארות שמסווגים כיום כ"מים מליחים"; גרוסקופף מוכן להניח לצורך הדיון שהביטוי "מים מתוקים למחצה" כולל גם מים מליחים; ועדיין יש לקבוע שאין בכך חסינות מפני הרפורמה.

השופט גרוסקופף עמד על שינוי משטר התשלומים במשק המים: טרם הרפורמה נהג משטר של היטלי הפקה אולם ביחס למים מליחים המדיניות הייתה שלא לגבות תשלום ממפיקים פרטיים, אלא להסתפק בפיקוח באמצעות רישיונות והגבלת כמויות. הרפורמה משנת 2017 החליפה את משטר היטלי ההפקה במשטר של דמי מים והחל מינואר 2018 נקבע שניתן לחייב בתשלום גם עבור מים מליחים. לכן, מקור שבפועל הופק קודם לכן ללא תשלום, הפך למקור שהפקתו מחייבת תשלום. מכאן הנימוק העקרוני להטלת החיוב החדש: הזיכיון שעוגן בחוק זיכיון ים המלח לא נועד להקנות למפעלי ים המלח חסינות מפני רפורמות כלליות במשק הישראלי.

כב' השופטת וילנר הצטרפה לפסק דינה של השופטת ברק-ארז ולמתווה הפרשני והוסיפה שמקובל עליה העיקרון שהשופט גרוסקופף הדגיש, בדבר היעדר חסינות מפני שינוי רגולטורי כללי. בית המשפט קיבל אם כן את העתירות והורה על צו מוחלט: יש להורות על חיוב מפעלי ים המלח בתשלום דמי מים.

נוסיף כי בית המשפט הסתמך על פסק-הדין בפרשת מתווה הגז (בג"ץ 4374/15 התנועה למען איכות השלטון בישראל נ' ראש ממשלת ישראל, מיום 27.3.2016), כדי להסביר מדוע אין לקרוא לתוך הזיכיון "חסינות" מפני רפורמות כלליות. השופט גרוסקופף הזכיר את "פסקת היציבות" ההסכמית שנפסלה שם: דובר בהתייבות ממשלתית כלפי גורם מסחרי, במסגרת הענקת זיכיון, שלפיה במשך עשור הממשלה תימנע מלשנות את המדיניות הרגולטורית במשק הגז בתחומים מרכזיים (כגון מיסוי, ייצוא והגבלים עסקיים), ואף תפעל למנוע שינוי חקיקתי בנושאים אלה באמצעות התנגדות להצעות-חוק פרטיות ויזמות חקיקה. בית המשפט העליון פסק כי התייבות כזו כובלת את שיקול הדעת הממשלתי, ופוגעת בחופש הפעולה של הכנסת, ולכן היא בטלה. על בסיס הלכה זו נפסק גם כאן, כי פרשנות המקנה למפעלי ים המלח חסינות משינוי רגולטורי יוצרת בפועל "פסקת יציבות" קיצונית אף יותר: לשיטת החברה,

הזיכיון אינו מעניק "מעטפת שימוש" מלאה במים, אלא זכות בסיסית להשגתם בכפוף להסדרה חיצונית

הזיכיון שעוגן בחוק זיכיון ים המלח לא נועד להקנות למפעלי ים המלח חסינות מפני רפורמות כלליות במשק הישראלי

**בית המשפט קבע כי יש לפרש את
הזיכיון ארוך הטווח באופן דינמי,
כך שלא יקפיא את הרגולציה על
משאבי טבע לאורך זמן**

תשלום התמלוגים אמור להבטיח שלא יוטלו על מפעלי ים המלח עלויות נוספות כל עוד הזיכיון בתוקף, אפילו אם מדובר בחיובים שנקבעים בחקיקה ראשית. בית המשפט קבע כי יש לפרש את הזיכיון ארוך הטווח באופן דינמי, כך שלא יקפיא את הרגולציה על משאבי טבע לאורך זמן.

לפסק הדין ראו: [בג"ץ 5784-22 לובי 99 בע"מ נ' הרשות הממשלתית למים וביוב \(מיום 3.12.2025\)](#).

כוח שוק בענף החשמל בישראל

בדצמבר 2025 פרסמה רשות התחרות מחקר בנושא "הערכת כוח שוק אופקי בשוק החשמל הסיטונאי". המחקר מבקש לבחון אם מבנה השוק שנוצר בעקבות הרפורמה במשק החשמל משנת 2018 מבטיח תחרות אפקטיבית.

רקע ומניע לעריכת המחקר – עד לחקיקת חוק משק החשמל בשנת 1996, חברת חשמל הייתה היצרן היחיד של חשמל בישראל. החוק פתח את השוק ליצרנים פרטיים שהחלו לפעול בו לראשונה בשנת 2013. בשנת 2018 יושמה רפורמה שבמסגרתה חברת חשמל נדרשה למכור חלק מתחנות הכוח שלה לגורמים פרטיים. תחנות כמו רמת חובב (כיום אורות יוסף), חגית מזרח (כיום אורות פנינה) ואשכול – נמכרו לקבוצות פרטיות. כיום, חלקם של היצרנים הפרטיים בסך הייצור עומד על כ-62% (2025), והתחזית לשנת 2030 היא כי חלק זה יגדל לכ-77%. במקביל, חלקם של היצרנים הפרטיים בקיבולת הייצור המשקית עומד על כ-56% (2025) וצפוי לגדול לכ-65% בשנת 2030.

בשנים 2021-2024 נהגו תקנות משק החשמל לקידום התחרות במקטע הייצור, כהוראת שעה משנת התשפ"א-2021. תקנות אלה קבעו כי יצרן פרטי לא יוכל לשלוט ביותר מ-20% מקיבולת הייצור. לצורך כך הוגדרה "שליטה" כבעלות העולה על 5% ביחידת ייצור. התקנות פקעו בסוף שנת 2024. המחקר הנוכחי מציע מסגרת חלופית לניתוח השוק, שאינה מתמקדת בנתח שוק, אלא בוחנת את היכולת של היצרנים להפעיל כוח שוק באמצעות אסטרטגיה של הפחתת כמות הייצור.

משק החשמל – משק החשמל מורכב מחמישה מקטעים: ייצור, הולכה, חלוקה, אספקה וניהול המערכת. השוק הסיטונאי הוא הזירה שבה יצרני החשמל מוכרים את החשמל המיוצר על ידים לגוף המרכזי האחראי על ניהול המערכת והפעלתה בפועל. עד לרפורמה במשק החשמל פעלה יחידת "מנהל המערכת" כחלק מחברת החשמל לישראל, אשר עסקה הן בייצור חשמל והן בניהול המערכת ובקביעת סדר הפעלה של תחנות הכוח.

ריכוז סמכויות זה עורר חשש לניגוד עניינים, שכן גוף המשתתף בעצמו בייצור חשמל עלול להיות בעל תמריץ להעדיף את תחנותיו במסגרת ניהול ההעמסה וקביעת סדר הפעלת היחידות. בהחלטת ממשלה 3859 משנת 2018 נקבעה הפרדה מבנית בין פעילות הייצור לבין ניהול המערכת, במטרה ליצור גוף ניטרלי שאינו מחזיק באינטרס ייצור עצמי. הפרדה זו נועדה להבטיח כי כלל היצרנים יתחרו בתנאים שווים, וכי סדר הפעלת התחנות ייקבע על בסיס שיקולים מערכתיים וכלכליים בלבד, ובכך לתרום להתפתחות תחרות אפקטיבית במקטע הייצור.

בעקבות הרפורמה במשק החשמל והחלטת ממשלה 3859 משנת 2018 הופרדה יחידת "מנהל המערכת" מחברת החשמל והועברה לחברה ממשלתית עצמאית - נגה: ניהול מערכת החשמל בע"מ. מטרת ההפרדה הייתה ליצור ניתוק בין ייצור החשמל לבין הגוף האחראי לניהול המערכת, ובכך למנוע ניגודי עניינים ולהבטיח תנאי תחרות שווים בין היצרנים.

נגה אינה מפעילה תחנות כוח ואינה קובעת את היקף הייצור של כל יצרן. תפקידה

ההפרדה המבנית בין השליטה לניהול

**נועדה להבטיח כי כלל היצרנים
יתחרו בתנאים שווים, וכי סדר
הפעלת התחנות ייקבע על בסיס
שיקולים מערכתיים וכלכליים בלבד,
ובכך לתרום להתפתחות תחרות
אפקטיבית במקטע הייצור**

הוא להפעיל את מנגנון השוק הסיטונאי ולתאם את הפעלת יחידות הייצור בהתאם להצעות המחיר שמגישים יצרני החשמל. במסגרת מנגנון זה, כל יחידת ייצור מגישה הצעות מחיר לייצור חשמל, ומנהל המערכת קובע תכנית העמסה שתביא למינימום עלות כוללת למשק בהתאם לביקוש הצפוי לחשמל. בהתאם לתכנית זו נקבע המחיר השולי המערכתי (SMP) המשולם לכל היחידות שהשתתפו במכרז.

לפיכך, התחרות בין יצרני החשמל מתקיימת בשלב הגשת הצעות המחיר למכרז, בעוד שנגה משמשת כגורם מתאם וניטרלי המנהל את השוק ואחראי לאיזון המערכת.

המחיר בשוק הסיטונאי נקבע בהתאם למנגנון ה-SMP (System Marginal Price), המבוסס על מכרז מרובה יחידות במחיר אחיד. מנגנון זה עוגן בהחלטת רשות החשמל מיום 13.05.2019, שקבעה את אמות המידה להשתתפות יצרנים ברשת ההולכה. בהתאם לכללים אלה, מנהל המערכת מחשב את המחיר על בסיס הצעות המוגשות יום מראש על ידי יצרני החשמל, כך שהמחיר משקף את העלות לייצור יחידת החשמל האחרונה שנדרשה לשם סיפוק הביקוש בכל נקודת זמן. משכך, המחיר בשוק נגזר מתוצאות המכרז.

שאלת המחקר ושיטת המחקר – המחקר בוחן אם יצרן חשמל בישראל יוכל בשנת 2030 להעלות את מחיר החשמל באמצעות הפחתה מכוונת של הכמות שהוא מציע במכרז הסיטונאי. הבדיקה התבססה על תחזיות ביקוש לחשמל, קיבולת ייצור של תחנות הכוח ונתונים טכנולוגיים של יחידות ייצור הצפויות לפעול בשנת 2030, כגון קיבולת הייצור של כל יחידה ויעילות החום שלה. עיקר הניתוח התמקד ביחידות ייצור קונבנציונליות המופעלות בגז טבעי, שכן אלה צפויות להוות את עיקר יחידות הייצור ברשת ההולכה והן הקובעות, ברוב המקרים, את המחיר במכרז הסיטונאי. הנתונים לגבי יחידות אלה התקבלו מנגה וכללו את קיבולת הייצור של כל תחנה ואת יעילות החום שלה. יעילות החום משקפת את כמות הדלק הנדרשת לייצור יחידת חשמל אחת; לפיכך, בשילוב עם הנחה בדבר מחיר הגז הטבעי, ניתן לחשב את העלות לייצור יחידת חשמל נוספת, המהווה בסיס לקביעת המחיר במנגנון ה-SMP.

לצד זאת נבחנו תרחישים של חדירת אנרגיות מתחדשות בהתאם ליעדי הממשלה, וכן תרחישי קיבולת ייצור בהתאם למספר תחנות חדשות הצפויות להיכנס לפעולה עד שנת 2030. תחזיות הביקוש חושבו על בסיס 12 ימים מייצגים בשנה. שילוב תרחישים אלה נועד להביא בחשבון את השפעת מבנה ההיצע ורמות הביקוש על האפשרות להתפתחות כוח שוק.

לשם בחינת השאלה אם יצרן יכול להעלות את המחיר באמצעות הפחתת היקף הייצור שהוא מציע במכרז, נערכו סימולציות ממוחשבות בשתי שיטות מקובלות. השיטה הראשונה, ביקוש שיורי תחרותי (Competitive Residual Demand) בוחנת מצב שבו יצרן אחד מצמצם את הייצור במכוון בניסיון להשפיע על המחיר, בעוד יתר היצרנים ממשיכים לפעול כרגיל. השיטה השנייה, מודל קורנו (Cournot Model) בוחנת מצב שבו כמה יצרנים גדולים קובעים במקביל את היקף הייצור שלהם, כך שהמחיר נקבע כתוצאה מהשפעת החלטותיהם המצטברת.

החברות שנבדקו – המחקר בחן ארבע קבוצות של יצרנים פרטיים: קבוצת אדלטק, דליה אנרגיות, או.פי.סי ופאוורג'. ארבע קבוצות אלה הן הגדולות ביותר במקטע הייצור הפרטי. אף אחת מארבע הקבוצות אינה מחזיקה בנתח שוק מונופוליסטי. הקבוצה הגדולה מביניהן, אדלטק, מחזיקה בכ-3,500 מגוואט מתוך קיבולת ייצור כוללת של כ-19,000 מגוואט, קרי פחות מ-20% מהשוק. נתון זה מדגיש את ההשערה של המחקר, לפיה גם בהיעדר שחקן דומיננטי פורמלי, עשויים להתקיים תנאים המאפשרים הפעלת כוח שוק חד-צדדי.

מנגנון קביעת המחיר בשוק הסיטונאי – מנגנון ה-SMP פועל כך שכלל היחידות המועמסות מקבלות את המחיר השולי שנקבע במכרז חצי שעתי. מבנה זה יוצר

התחרות בין יצרני החשמל מתקיימת בשלב הגשת הצעות המחיר למכרז, בעוד שנגה משמשת כגורם מתאם וניטרלי המנהל את השוק ואחראי לאיזון המערכת

טווח הביקוש שבו קיים פוטנציאל לכוח שוק מהווה חלק ניכר משעות הצריכה לאורך השנה.

בשיטת הביקוש השיורי נמצא כי
יצרן יכול להעלות את המחיר עד 20%

באופן רווחי

אפשרות תאורטית להפחתת כמות אסטרטגית, כלומר: אם יצרן מצמצם את היקף הייצור המוצע, המערכת עשויה להפעיל יחידת ייצור יקרה יותר, דבר שמעלה את המחיר לכלל היחידות המועמסות. במצב דברים כזה, ייתכן כי היצרן יפיק תועלת מהפחתת הכמות, שכן אף שהוא מייצר פחות, הוא מקבל מחיר גבוה יותר על היחידות שהוא ממשך לייצר. ככל שעליית המחיר מפצה על הירידה בכמות, האסטרטגיה עשויה להיות רווחית, וזהו הבסיס לניתוח כוח השוק.

ממצאי המחקר

פוטנציאל להפעלת כוח שוק. המחקר מצא כי ברמות ביקוש של 9,000 עד 16,000 מגוואט קיים פוטנציאל להפעלת כוח שוק. הביקוש לחשמל משתנה לאורך היממה והשנה. בלילה הביקוש נמוך, בערך 6,000 מגוואט. בשעות השיא ביקש הוא יכול להגיע ל-16,000 מגוואט. טווח הביקוש שבו קיים פוטנציאל לכוח שוק מהווה חלק ניכר מהשעות לאורך השנה.

עליית מחירים של 20% עד 30%. בשיטת הביקוש השיורי נמצא כי יצרן יכול להעלות את המחיר עד 20% באופן רווחי. בשיטת קורנו, כאשר ארבעת היצרנים הגדולים פועלים בו-זמנית באופן אסטרטגי, עליית המחיר יכולה להגיע עד 30%.

דוגמה מספרית. המחקר מציג דוגמה של יצרן המחזיק בכ-13% מהשוק (קיבולת של 2,500 מגוואט מתוך 19,000 מגוואט). יצרן זה אינו מונפול לפי שום הגדרה. ובכל זאת, אם הוא מפחית את היקף הייצור שלו ב-34%, הוא יכול להעלות את מחיר החשמל ב-10% ואת הרווח שלו ב-20%. דוגמה זו ממחישה את היכולת של היצרן להעלות מחיר באופן רווחי באמצעות צמצום כמות, מאפיין מובהק של כוח שוק.

מצבי פיווטליות. בשעות שיא, כאשר הביקוש גבוה במיוחד, ייתכנו מצבים שבהם ללא יצרן מסוים לא ניתן יהיה לספק את מלוא הביקוש. מצב זה נקרא פיווטליות (Pivotal): יצרן הוא פיווטלי כאשר לא ניתן לספק את הביקוש לחשמל בלעדיו. במצב כזה ליצרן יש כוח שוק בחלק הביקוש שלא ניתן לייצר בלעדיו. נמצא כי בתרחישים של קיבולת ייצור נמוכה וביקוש גבוה, אדלטק הופכת ליצרן פיווטלי ועליית המחיר הצפויה גבוהה יותר מ-20%.

השפעת אחזקות חלקיות. המחקר מצא שאחזקה חלקית בתחנת כוח עשויה להגביר את התמריץ להפחית ייצור: כאשר ליצרן יש שליטה על תחנה אבל רק חלק מהרווחים שייכים לו (למשל 25%), הוא מפסיד פחות כשמפחית ייצור באותה תחנה. אבל עליית המחיר בשוק מגדילה את הרווחים בתחנות אחרות שבהן יש לו אחזקה גדולה יותר. לכן השילוב של שליטה עם אינטרס כלכלי נמוך עשוי להגביר את התמריץ לצמצם ייצור.

השפעת הקמת תחנות חדשות. הקמת תחנות ייצור יעילות נוספות מפחיתה את הסיכון להיווצרות מצבי פיווטליות, אולם אינה מבטלת את הבעיה מן היסוד, אלא דוחה אותה לרמות ביקוש גבוהות יותר. בתרחיש שבו מוקמת תחנה חדשה אחת, הפוטנציאל להפעלת כוח שוק מתקיים ברמות ביקוש של 7,000-12,000 מגוואט. בתרחיש של הקמת ארבע תחנות חדשות, טווח זה נע בין 10,000 ל-14,000 מגוואט.

מסקנות המחקר – המחקר מסיק כי מדידת נתחי שוק לבדה אינה מספיקה להערכת רמת התחרות בשוק החשמל. גם יצרן המחזיק בכ-13% מהשוק עשוי להעלות מחירים באופן רווחי. מכאן כי הבחינה הרגולטורית אינה יכולה להסתפק במדדים מבניים, אלא נדרשת לבחון אם מתקיימים ליצרן תמריץ ויכולת להשפיע על המחיר. המחקר סוקר את הגישות המקובלות בעולם. רשות האנרגיה הפדרלית בארה"ב (FERC) משתמשת במדדי ריכוזיות ובבדיקת פיווטליות כמבחני סינון. רשויות התחרות האמריקאיות (DOJ ו-FTC) טוענות שהמתודולוגיה הזו עלולה להתיר מיזוגים שפוגעים בתחרות, כי גם יצרנים עם נתח שוק קטן עשויים להיות בעלי כוח שוק. הנציבות האירופית בוחנת בשנים האחרונות את התמריץ והיכולת לנקוט באסטרטגיה של הפחתת כמות. המחקר ממליץ על שינוי בגישה הרגולטורית לניתוח השוק; במקום להסתמך על מדדים מבניים בלבד (מספר יצרנים, נתחי שוק), יש לבחון אם מתקיימים תנאים שבהם ליצרנים יש

תמריץ ויכולת להפחית כמויות ולהעלות מחירים. גישה זו עשויה לאפשר לרגולטור לזהות מצבים שבהם קיימת אפשרות להפעלת כוח שוק גם כאשר נתחי השוק הפורמליים אינם גבוהים.

למחקר ראו: <https://www.gov.il/he/pages/wholesale-electricity>

מותג פרטי בישראל

מחקר חדש של רשות התחרות בוחן כיצד כניסת מותגים פרטיים משפיעה על מחירי הצרכן בשוק המזון ומוצרי הצריכה, בפרט על מחירי המוצרים הממותגים ועל המחיר הממוצע בקטגוריית המוצר. המחקר מתמקד בשתי רשתות הקמעונאות הבולטות בתחום המותג הפרטי: שופרסל ורמי לוי, שבמהלך תקופת המחקר ביצעו יחד למעלה מ-130 השקות שונות של מוצרי מותג פרטי: 62 השקות בשופרסל ו-69 ברמי לוי. ההשקות התפרסו על פני 39 מתוך 50 קטגוריות המוצר שנבחנו, ולכן מדובר בפרישה רחבה יחסית ולא באירועים נקודתיים. החוקרים הגדירו כ"מועד כניסת המותג הפרטי לשוק" כמועד שבו זוהתה לראשונה מכירה של מוצר ממותג פרטי, ובחנו מה התרחש במחירים ובמבנה התחרות בשנה ובשנתיים שלאחר מכן בקטגוריית המוצר. הקטגוריות כללו מוצרי מזון, וכן מוצרי צריכה שוטפים; בין תתי-הקטגוריות שנזכרות במחקר ניתן למצוא, בין היתר, ביצים, גבינות, גלידות, חלב, חמאה, טורטיות, ירקות קפואים, מוצרי בשר, עוגיות, נייר טואלט, חיתולים, חומרי כביסה ותחליפי לחם.

המחקר בחן 50 קטגוריות של מזון ומוצרי צריכה, ומצא בהיבט השוואתי שנחת השוק של המותג הפרטי בישראל נמוך יחסית ועומד על כ-7% בלבד נכון ל-2024, לעומת שיעורים גבוהים ברבות ממדינות אירופה. לפי הנתונים המובאים במחקר, נתח המכירות של מותגים פרטיים במדינות אחרות גבוה בהרבה: כ-52% בשווייץ, 46% בבריטניה, 34% בגרמניה ו-33% בצרפת. ההשוואה אינה מתייחסת לענף יחיד כמו קוסמטיקה או היגיינה בלבד, אלא לשוק רחב של מוצרי מזון וצריכה. הפער מלמד שהמותג הפרטי בישראל לא הגיע למעמד המוכר בחלק מהשוקים האירופיים, ולכן גם השפעתו התחרותית המקומית מוגבלת יותר.

המחקר בחן מספר ממדים: השינוי במחיר לצרכן בעקבות כניסת מותג פרטי, פער המחירים בינו לבין מוצרים ממותגים, נתח המכירות שלו ורמת הריכוזיות בקטגוריה. יושמה שיטת הפרשה-הפרשים (Difference-in-Differences) המשווה בין השינוי שחל בקטגוריות שבהן נכנס מותג פרטי לבין השינוי שחל באותה תקופה בקטגוריות ביקורת שבהן לא נכנס מותג פרטי. בדרך זו ניתן לייחס את ההבדלים שנמצאו לכניסת המותג הפרטי, ולא למגמות כלליות במשק או בענף. הממצאים מלמדים כי ברוב הקטגוריות נרשמה ירידה במחיר לצרכן בשנה שלאחר כניסת המותג הפרטי. בשופרסל, ב-73% מהקטגוריות שבהן הושק מותג פרטי נרשמה ירידה במחיר הכולל לצרכן, ורק ב-27% נרשמה עלייה. ברמי לוי התמונה הייתה מתונה יותר: ירידה נרשמה ב-53% מהקטגוריות ועלייה ב-47%. כלומר, כניסת מותג פרטי הייתה קשורה לעיתים קרובות לירידה במחיר הכולל בקטגוריה, אך לא באופן אחיד בכל רשת ובכל קטגוריה.

כאשר מבודדים את מחירי המוצרים הממותגים, התמונה מורכבת יותר. בשופרסל, רק ב-52% מהקטגוריות נרשמה ירידה במחירי המוצרים הממותגים לאחר כניסת המותג הפרטי, ואילו ב-48% נרשמה דווקא עלייה. ברמי לוי הממצא בולט אף יותר: ב-61% מהקטגוריות מחירי המוצרים הממותגים עלו, ורק ב-39% ירדו. כלומר, גם אם הצרכן רואה לעיתים ירידה במחיר הממוצע בקטגוריה, אין פירוש הדבר שהמותגים המוכרים הוזלו; בחלק ניכר מהמקרים המחיר שלהם דווקא עלה.

נתון נוסף נוגע לפער המחירים בין המותג הפרטי לבין המוצרים הממותגים שנתיים לאחר הכניסה. בשופרסל, ב-84% מתתי-הקטגוריות מחיר המותג הפרטי היה נמוך ממחירים הממוצע של המוצרים הממותגים, וברמי לוי שיעור זה עמד על 72%.

מחקר חדש של רשות התחרות
בוחן כיצד כניסת מותגים פרטיים
משפיעה על מחירי הצרכן בשוק
המזון ומוצרי הצריכה, בפרט על
מחירי המוצרים הממותגים ועל
המחיר הממוצע בקטגוריית המוצר

במישור התחרותי הרחב, המחקר מצא כי ברוב הקטגוריות חלה ירידה בריכוזיות לאחר כניסת המותג הפרטי

המחקר מציין כי באותן תתי-קטגוריות שבהן יחס המחירים היה נמוך מ-1, מחריר המותג הפרטי היה נמוך בכ-25% בממוצע ממחיר המוצרים הממותגים. משמעות הדבר אינה בהכרח שהספקים הגדולים הפחיתו את מחירי המותגים שלהם, אלא שהמחיר הממוצע בתת-הקטגוריה עשוי לרדת משום שלצד המוצרים הממותגים נוסף מוצר זול יותר. לכן, יש להבחין בין ירידה במחיר הממוצע של כלל המוצרים בתת-הקטגוריה לבין ירידה במחירי המוצרים הממותגים עצמם.

במישור התחרותי הרחב, המחקר מצא כי ברוב הקטגוריות חלה ירידה בריכוזיות לאחר כניסת המותג הפרטי. באמצעות מדד HHI הוצג כי בקטגוריות רבות בשופרסל וברמי לוי נרשמה ירידה בריכוזיות, ובמחקר צוין כי בכ-84% מתתי-הקטגוריות ערך המדד ירד לאחר הכניסה. במונחי מבנה שוק, כניסת מותג פרטי מוסיפה שחקן תחרותי ומפזרת במידת מה את כוח-השוק בקטגוריה, גם אם ההשפעה על מחירי המותגים המובילים עצמם אינה בהכרח ירידה.

המחקר מצביע על כך שהצלחת המותג הפרטי אינה מוחלטת. שנתיים לאחר הכניסה, ב-37% מהקטגוריות בשופרסל וב-38% מהקטגוריות ברמי לוי נתח המכירות של המותג הפרטי נותר נמוך מ-10%. ב-39% מהקטגוריות בשופרסל וב-42% מהקטגוריות ברמי לוי נרשמה חדירה בינונית של המותג הפרטי, כך שנתח המכירות שלו נע בין 10% ל-30%. רק ב-24% מהקטגוריות בשופרסל וב-20% מהקטגוריות ברמי לוי חצה נתח המכירות של המותג הפרטי את רף ה-30%. נתונים אלה מחזקים את המסקנה שהמותג הפרטי אמנם מצליח לחדור לחלק גדול מן הקטגוריות, אך ברבות מהן הוא עדיין אינו הופך לשחקן דומיננטי.

טבלה 4 במחקר ממחישה את היקף החדירה של המותג הפרטי גם לאחר כניסתו לתת-הקטגוריה. הטבלה אינה מתייחסת למוצר אחד מסוים, אלא מסווגת את כלל תתי-הקטגוריות שנבדקו לפי נתח המכירות הכספי של המותג הפרטי בכל אחת מהן. מן הטבלה עולה כי בשופרסל ב-37% מתתי-הקטגוריות נותר נתח המכירות של המותג הפרטי נמוך מ-10%, ב-39% הוא נע בין 10% ל-30%, ורק ב-24% הוא עלה על 30%; ברמי לוי התמונה דומה: ב-38% מתתי-הקטגוריות נתח המכירות נותר נמוך מ-10%, ב-42% הוא נע בין 10% ל-30%, ורק ב-20% הוא חצה את רף ה-30%. ממצאים אלה מלמדים כי גם כאשר המותג הפרטי מצליח לחדור לתת-קטגוריה, ברוב המקרים הוא אינו הופך בהכרח לשחקן דומיננטי, אלא משיג לכל היותר חלקית או בינונית.

קמעונאי	נמוך מ-10%	30%-10%	גבוה מ-30%	סה"כ
שופרסל	37% (23)	39% (24)	24% (15)	100% (62)
רמי לוי	38% (26)	42% (29)	20% (14)	100% (69)

מקור: חברת torenextS; עיבוד רשות התחרות.

המחקר מציע כי תרומתו העיקרית של המותג הפרטי בישראל היא ביצירת חלופה מבודלת וזולה יותר לצרכן, אשר עשויה להפחית את המחיר הממוצע בקטגוריה, אך אינה משפיעה בהכרח באופן משמעותי על מחיריהם של המוצרים הממותגים. במקרים רבים המותג הפרטי מושך אליו צרכנים רגשי-מחיר, בעוד שהמותגים המוכרים נותרים עם קהל נאמן יותר ופחות רגיש למחיר. במובן זה, כניסת המותג הפרטי אינה מובילה בהכרח לירידת מחירים של המותגים המובילים, אלא בעיקר מרחיבה את מגוון האפשרויות לצרכן ומוסיפה למדף חלופה זולה יותר לצד המוצרים הקיימים. כך נוצרת הבחנה ברורה יותר בין סוגי המוצרים ובין קהלי היעד שלהם: המותג הפרטי נתפס כחלופה חסכונית, ואילו המוצר הממותג שומר על מעמדו בעיני צרכנים המייחסים לו איכות, היכרות או יוקרה.

ההקשר הבינלאומי מחזק את המסקנה כי המותג הפרטי בישראל נתפס כחלופה צרכנית לגיטימית, שלעיתים נבחרת לא רק מטעמי מחיר אלא גם בשל תפיסות של איכות, נגישות וקיימות. בדוח בינלאומי (International International Shopper) נתפס

המחקר מצביע על כך שהצלחת המותג הפרטי אינה מוחלטת. שנתיים לאחר הכניסה, ב-37% מהקטגוריות בשופרסל וב-38% מהקטגוריות ברמי לוי נתח המכירות של המותג הפרטי נותר נמוך מ-10%

המחקר מציע כי תרומתו העיקרית של המותג הפרטי בישראל היא ביצירת חלופה מבודלת וזולה יותר לצרכן, אשר עשויה להפחית את המחיר הממוצע בקטגוריה, אך אינה משפיעה בהכרח באופן משמעותי על מחיריהם של המוצרים הממותגים

Study 2024/25 של חברת הייעוץ Simon-Kucher) המבוסס על סקר צרכנים מדצמבר 2024 בקרב 8,000 משתתפים בשבע מדינות, 53% מהצרכנים דיווחו כי הם רוכשים מותגים פרטיים באופן בולט או כמעט בלעדי; בספרד השיעור עמד על 64%, בצרפת על 60% ובהולנד על 58%. נמצא כי בשנת 2024 שיעור הקונים מותג פרטי עלה כמעט בכל קטגוריות המוצר, ובפרט במוצרי חלב, מוצרים יבשים, פירות וירקות ומוצרים קפואים, והחריגים היו משקאות אלכוהוליים ומוצרי תינוקות. באותו מחקר נמצא גם כי 66%-55% מהמשייבים אמרו שהמחיר מהווה שיקול חשוב עבורם, אך במקביל כ-34% יחסו חשיבות גוברת לאיכות, וכ-28% ציינו עלייה בשיקול הקיימות. כלומר, התחזקות המותג הפרטי אינה מוסברת רק במחיר, אלא גם בשינוי בתפיסת האיכות שלו.

נראה כי התרומה המרכזית של המחקר של רשות התחרות היא בהצגת תמונה מורכבת של המותג הפרטי בישראל: עידוד המותג הפרטי עשוי להקל במידת מה על יוקר המחיה באמצעות הצגת חלופה זולה יחסית, ואולם הוא אינו מבטיח הוזלת מחירים של המותגים המובילים. המותג הפרטי מהווה חלופה צרכנית להגברת המגוון וההיצע, אך לא "תרופת פלא" להורדת מחירים בשוק ריכוזי.

למחקר: "השפעת כניסות של מותגים פרטיים על מחירי צרכן בישראל", סג'א עאזם וד"ר זיו בר-נחום, **רשות התחרות** (1.1.2026), <https://www.gov.il/he/pages/privatebrands>.

רישיון יבוא לא יחודש – מטעמי תחרות

בפסק דין ממרץ 2026 דחה בית המשפט העליון ערעור של יבואן כלי רכב על החלטת משרד התחבורה שלא לחדש לו רישיון יבוא לכלי רכב מתוצרת מסויימת, משיקולים של תחרות.

חוק רישוי שירותים ומקצועות בענף הרכב, התשע"ו-2016 נועד לפי מטרותיו המוצהרות לקדם את התחרות בענף הרכב ואת האינטרס שבהגנת הצרכן. במסגרת החוק שולבו המלצות הוועדה הציבורית להגברת התחרותיות בענף הרכב מ־2012, לפעול להורדת מחירים ולשיפור רמת השירות. בתוך כך, סעיף 45 קובע כי על מתן רישיון יבוא, קביעת תנאים בו וחידושו, יחולו הוראות סימן ג' לפרק ב' לחוק לקידום התחרות ולצמצום הריכוזיות, התשע"ד-2013 – הוראות העוסקות בשיקולי תחרותיות ענפית בהקצאת זכויות. פרשנותה של הוראת חוק זו עמדה במרכז פסק הדין.

מטרו מוטור היא חברת ייבוא המחזיקה ברישיונות יבוא ישיר בענף הדו-גלגלי מזה למעלה מארבעים שנה. בשנת 2022 פנתה לחידוש רישיונותיה ביחס לקטנועים ואופנועים מתוצרת ימאהה ואופנועים ורכבי שטח מתוצרת קוואסאקי. בפברואר 2023 התבקשה הממונה על התחרות לגבש חוות דעת ביחס לבקשת החברה, ומצאה כי נתח השוק המשולב של שני המותגים המוחזק בידי מטרו עמד על כ-40% בשנים 2020 עד 2022. בעקבות כך המליצה להורות למטרו לוותר על אחד מהמותגים, בהיותם מתחרים. באפריל 2024 הודיע משרד התחבורה, בהתבסס על חוות הדעת, כי רישיון לייבא קטנועים מתוצרת סאן יאנג יחודש ללא תנאים מגבילים בהיבט התחרותי. ביחס לימאהה ולקוואסאקי – על החברה לבחור אחד מהם בלבד. מטרו מוטור עתרה לבית המשפט לעניינים מינהליים, שדחה את עתירתה, והחברה ערערה לבית המשפט העליון.

מוקד המחלוקת המשפטית היה פרשנותו של סעיף 45 בחוק רישוי שירותים ומקצועות בענף הרכב. מטרו מוטור טענה כי החוק מונה רשימה סגורה של עילות שבגינן רשאי המנהל לסרב לחדש רישיון, ובכלל זה עבירה פלילית, הפרת תנאי הרישיון והסדר כובל שנקבע על ידי הממונה על התחרות, כמפורט בסעיפים 8 ו-10(א) לחוק. לשיטתה, "קידום תחרותיות ענפית" אינו מנוי ברשימה זו, ולפיכך לא ניתן לסרב לחדש רישיון מטעם תחרותי בלבד. המדינה, מנגד, טענה כי סעיף 45 לחוק מפנה מפורשות לחוק הריכוזיות ומחייב את משרד התחבורה לשקול שיקולי תחרות גם בעת חידוש רישיון.

בפסק דין ממרץ 2026 דחה בית המשפט העליון ערעור של יבואן כלי רכב על החלטת משרד התחבורה שלא לחדש לו רישיון יבוא לכלי רכב מתוצרת מסויימת, משיקולים של תחרות

שיקולי תחרות ענפית הם מחייבים בעת חידוש הרישיון. אם שיקולים אלה אינם יכולים להוביל לסירוב לחדש רישיון, הרי שהפנייה לחוק הריכוזיות מרוקנת מתוכן

כבוד השופט ד' מינץ ציין את הכלל הידוע לפיו המחוקק אינו משחית את מילותיו לריק. סעיף 45 לחוק קובע כי "על מתן רישיון לפי סימן זה, קביעת תנאים בו או חידושו יחולו הוראות סימן ג' לפרק ב' לחוק לקידום התחרות ולצמצום הריכוזיות, התשע"ד-2013, בשינויים המחויבים". משמע, שיקולי תחרות ענפית הם מחייבים בעת חידוש הרישיון. אם שיקולים אלה אינם יכולים להוביל לסירוב לחדש רישיון, הרי שהפנייה לחוק הריכוזיות מרוקנת מתוכן. גם הגבלת משך הרישיון לשש שנים תאבד את משמעותה, שכן ממילא ניתן לבטל רישיון קיים בהתקיים העילות שבסעיף 10(א).

בית המשפט הוסיף כי שני הסעיפים מטפלים במישורים שונים בתכלית: סעיף 10(א) (8) עוסק בהתנהלות הפסולה של בעל הרישיון עצמו, ומסמך את המנהל לפעול כאשר "הממונה על התחרות קבע כי הוא צד להסדר כובל או כי הוא בעל מונופולין שניצל לרעה את מעמדו בשוק". לעומתו, סעיף 45 מופנה אל מבנה השוק כולו, ומחייב לשקול את השפעת ההחלטה על התחרות הענפית בעת חידוש הרישיון. האחד תלוי בקביעה ספציפית של הממונה כלפי בעל הרישיון, והאחר מהווה עילה עצמאית המושתתת על שיקולי מדיניות תחרותית רחבים.

כבוד המשנה לנשיא נ' סולברג סבר כי אי-חידוש רישיון, להבדיל מביטולו, אינו מהווה פגיעה בזכות לקניין, שכן הרישיון טרם הוקצה מחדש. תכלית ההגנה החוקתית על הקניין היא מניעת שלילה של מה שיש לאדם, ואין מדובר בשלילה כאשר מדובר אך בציפייה לחידוש, וזו לא מומשה. השופט הכיר בכך שמדובר בפגיעה מסוימת בחופש העיסוק, אך זו נמצאה עומדת בדרישות פסקת ההגבלה. כב' השופט י' כשר, בהערה עצמאית, העדיף שלא להכריע בשאלה הקניינית, אך הדגיש שכאשר מדובר ברישיון עסקי בעל ערך כלכלי ניכר שהחברה הקימה וטיפחה במשך שנים, הפגיעה הנגרמת מאי חידושו היא ממשית ומצדיקה טעמים כבדי משקל. בנסיבות שלפנינו, כך קבע, ההחלטה של משרד התחבורה עמדה גם בדרישה זו.

הערעור נדחה פה אחד, ופסק הדין של בית המשפט לעניינים מינהליים אושר. נקבע כי משרד התחבורה היה מוסמך שלא לחדש את רישיונות הייבוא מטעמים של תחרותיות בענף הרלבנטי. על מטרם מוטור להיפרד אפוא מסוכנויות הבלעדיות שהחזיקה בהן במשך שנים, ולפנות את מקומן ליבואנים מתחרים שייכנסו לשוק.

החלטה זו היא תקדימית: בית המשפט העליון אישר שסעיף 45 לחוק הרישוי מקנה למשרד התחבורה סמכות עצמאית לסרב לחדש רישיון יבוא מטעמי תחרות ענפית בלבד, מבלי שנפל פגם כלשהו בהתנהלות בעל הרישיון. המשמעות היא שיבואני רכב המחזיקים בנתחי שוק גבוהים עשויים למצוא עצמם, בתום תקופת הרישיון, בפני סירוב לחידושו, גם אם פעלו כדין לאורך הדרך. פסיקה זו מציבה את השיקול התחרותי במרכז הליך הרישוי, ומבהירה כי טובת הצרכן והגברת התחרות בענף הן ערכים שהרשות המנהלית מחויבת לשקול בכובד ראש, גם כאשר הדבר כרוך בפגיעה בבעלי עסקים.

ראוי לציין כי סוגיית התחרות בענף הטרקטורונים כבר עלתה לדיון ברשות התחרות. ביום 11 במאי 2021 קבעה הממונה על התחרות כי ההסכם לפיו מטרם מוטור תייבא בבלעדיות טרקטורוני ימאהה מהווה הסדר כובל, בשל החשש שריכוז שני מתגים מתחרים בידי יבואן אחד, ימאהה וארקטיק קאט, יחליש את התחרות. הממונה דרשה כי מטרם מוטור תסיים למכור את מלאי טרקטורוני ארקטיק קאט שברשותה לפני שתחל לשווק טרקטורוני ימאהה. בענין זה, הממונה הטילה על מטרם מוטור עיצום כספי בסך 20,808,971 שקלים, ועיצום אישי נוסף של 621,286 שקלים על מנכ"ל החברה, משום שמצאה שהפרו את התנאי שהציבה. ראו: [קביעה לפי סעיף 43\(א\) \(1\) ודרישת תשלום לפי סעיף 50\(ב\) \(1\) לחוק התחרות הכלכלית](#).

לפסק הדין ראו: [עע"מ 24-11-23432 מטרם מוטור שיווק \(1981\) בע"מ נ' משרד התחבורה והבטיחות בדרכים \(מיום 12.3.2026\)](#)

אי-חידוש רישיון, להבדיל מביטולו, אינו מהווה פגיעה בזכות לקניין, שכן הרישיון טרם הוקצה מחדש. תכלית ההגנה החוקתית על הקניין היא מניעת שלילה של מה שיש לאדם, ואין מדובר בשלילה כאשר מדובר אך בציפייה לחידוש

בית המשפט העליון אישר שסעיף 45 לחוק הרישוי מקנה למשרד התחבורה סמכות עצמאית לסרב לחדש רישיון יבוא מטעמי תחרות ענפית בלבד, מבלי שנפל פגם כלשהו בהתנהלות בעל הרישיון

המכתב של טרומפלדור

לאחרונה דן בית המשפט העליון בשאלת הבעלות במכתב שכתב יוסף טרומפלדור בשנת 1915. המכתב, בעל ערך היסטורי רב, יצא מרשותו של מכון ז'בוטינסקי בנסיבות שלא הובררו עד תום. השאלה שעמדה להכרעה היא, אם המכון זכאי להשבת המכתב, או שמא נרכש כדין בידי צד שלישי.

מכון ז'בוטינסקי הגיש תביעה לבית המשפט המחוזי בירושלים נגד בית המכירות "המלך דוד" בדרישה להשיב לידיו את המכתב הנ"ל (19-06-48482 מכון ז'בוטינסקי בישראל נ' בית המכירות King David מיום 27.10.2022). המכון הוקם בשנת 1937 לשימור מורשתו של זאב ז'בוטינסקי והתנועה הרוויזיוניסטית, והוכר ב-1958 כארכיון ציבורי לפי חוק הארכיונים, תשט"ו-1955. לפי הידוע, טרומפלדור כתב את המכתב בו דובר לאביו של בנימין ורטהיימר שנפל בקרב בגליפולי במלחמת העולם הראשונה. במכתב ניחם טרומפלדור את האב האבל והוסיף כי הבן נפל כגיבור בעד ארץ ישראל. המכון טען כי המכתב הועבר אליו לפני עשרות שנים על ידי ארוסתו של טרומפלדור, גב' אסתר (פירה) עוזיאלי.

הסכסוך פרץ ביוני 2019, כאשר פורסמה כתבה באתר העיתון ישראל היום על כך שבית המכירות הנ"ל עומד להעמיד את המכתב למכירה פומבית במחיר פתיחה של 100,000 דולר. המכתב היה מצוי באותה עת בידי זוהר שלומוב, אספן פריטים היסטוריים, שטען כי רכשו בשנת 2018 תמורת 600 דולר. לגרסת שלומוב, הוא סייע לאדוארד רוזן, אספן יהודי אמריקאי, בהקמת תערוכה מעיזבון בוב כהן, אספן נוסף שהלך לעולמו. כהן היה חבר התנועה הרוויזיוניסטית ומקורב לראשיה. לאחר פטירת כהן, משפחתו אפשרה לרוזן לרכוש את אוספו. רוזן קיבל על עצמו את הטיפול בעיזבון והגיע לישראל כדי להציג את האוסף בתערוכות מיוחדות. רוזן שימש כמתווך במכירת פריטים מהעיזבון עבור היורשים תמורת עמלה. בממצאי בית המשפט צוין כי אף שרוזן רכש את האוסף הכללי, המכתב של טרומפלדור לא עבר לבעלותו, אלא הועבר מהעיזבון לשלומוב, ורוזן שימש כמתווך בעסקה. בין השניים הוסכם ששלומוב ירכוש את המכתב מהעיזבון לאחר התערוכה, ושלומוב אכן שילם 600 דולר וקיבל מרוזן חשבונית כדין. שלומוב טען כי לאחר הרכישה פנה למכון ז'בוטינסקי כדי לברר פריטים על אודות המכתב, ועובדות הארכיון לא העירו דבר על כך שהמכתב בידיו. לטענתו, המכתב הגיע לכהן לאחר שהמכון מכר פריטים כדי לממן את פעילותו – פרקטיקה שלטענתו הייתה נפוצה במוזיאונים שנקלעו למצוקה כספית.

המכון השיב שלא מכר פריטים מעולם. החותמת "מוזיאון בית ר" המוטבעת על המכתב מציינת את שם המכון בין השנים 1937-1947. היא מעידה שהמכתב היה ברשות המכון, אך אינה מעידה מתי וכמה זמן היה המכתב מצוי בידיו. לא הוברר כמה שנים החזיק בוב כהן במכתב. ידוע כי שלומוב רכש את המכתב מרוזן בשנת 2018, והחזיק בו כשנה עד שהועמד למכירה פומבית ביוני 2019. המכון עצמו גילה את חסרונו של המכתב בעקבות הכתבה מיוני 2019 על המכירה הפומבית המתוכננת.

היועץ המשפטי לממשלה הודיע על התייצבותו בהליך. היועץ טען כי יש להכיר בבעלות המכון על המכתב, בנימוק לפיו קשה להניח שארכיון ציבורי ימכור פריט היסטורי מיוזמתו. נטען כי יש להביא בחשבון את האינטרס הציבורי בהשבת המכתב לידי המכון, שכן מדובר בקניין תרבותי – מושג המתאר נכסים בעלי ערך היסטורי, לאומי או תרבותי ייחודי, שהחברה רואה אותם שייכים לכלל הציבור. נטען שמכתבו של טרומפלדור הוא מסמך מייסד בזיכרון הלאומי ומוטב לשמרו בידי הציבור.

בית המשפט המחוזי בירושלים דחה את תביעת המכון. נקבע שהמכתב היה בבעלות המכון. נפסק שלא ניתן לשלול שהמכון מכר פריטים לתקצוב פעילותו, וכי העובדה שבוב כהן היה קרוב לתנועה הרוויזיוניסטית מחזקת את הסבירות שהמכון מכר לו פריטים. בית המשפט קבע כי האפשרות שהמכתב יצא כדין היא סבירה, והמכון לא הצליח להעמיד מולה אפשרות סבירה אחרת. נקבע כי גם אם המכתב יצא שלא כדין, הרי ששלומוב רכש בו בעלות תקפה מכוח תקנת השוק שבסעיף 34 לחוק המכר תשכ"ח-1968, המקנה בעלות מלאה לקונה שרכש נכס מעוסק במהלך עסקים רגיל,

לאחרונה דן בית המשפט העליון
בשאלת הבעלות במכתב שכתב יוסף
טרומפלדור בשנת 1915. המכתב,
בעל ערך היסטורי רב, יצא מרשותו של
מכון ז'בוטינסקי בנסיבות שלא הובררו
עד תום

נטען כי יש להביא בחשבון את
האינטרס הציבורי בהשבת המכתב
לידי המכון, שכן מדובר בקניין תרבותי
– מושג המתאר נכסים בעלי ערך
היסטורי, לאומי או תרבותי ייחודי

**ניסיון החיים מלמד שארכיונים
ציבוריים, שאינם פועלים למטרות
רווח ומוקדשים לשימור לזיכרון, אינם
סוחרים בפריטים שברשותם**

בתמורה הולמת ובתום לב, גם אם המוכר לא היה הבעלים החוקי. בתוך כך נדחתה הטענה כי הפער בין המחיר שבו רכש שלומוב את המכתב (600 דולר) לבין מחיר הפתיחה שבו העמידו למכירה פומבית (100,000 דולר) מעיד שלא ניתנה תמורה הולמת. נקבע כי המחיר שננקב במכירה הפומבית היווה רק הצעה, וכי שלומוב השקיע זמן להוכיח את אותנטיות המכתב ובכך העלה את ערכו. אשר לדרישת תום הלב, נקבע כי שלומוב רכש מאספן ידוע, ואף פנה למכון לאחר הרכישה מבלי שזה עורר תמיהות. בית המשפט דחה את הטענה בדבר קניין תרבותי וקבע כי מדובר במכתב בודד ולא בנכס "צאן ברזל" – אשר עשוי להצדיק שלילת קניין פרטי.

המכון ערער לבית המשפט העליון. בפסק דינו קיבל בית המשפט העליון את הערעור והחליט כי יש להשיב את המכתב למכון. כב' השופטת ' וילנר נימקה את ההחלטה בכך שההנחה בדבר מכירת הפריט ההיסטורי איננה סבירה: ניסיון החיים מלמד שארכיונים ציבוריים, שאינם פועלים למטרות רווח ומוקדשים לשימור לזיכרון, אינם סוחרים בפריטים שברשותם. משהוכח שהמכתב היה ברשות המכון, קמה חזקה שהוא הבעלים. חזקה זו אינה חלוטה, אך על הצד שכנגד להציג ראיות לסתור. העברת הנטל לנתבע מתחזקת מכח סעיף 14 לחוק הארכיונים, הקובע כי חומר ארכיוני לא יועבר אלא לארכיון מדינת ישראל או לארכיון ציבורי אחר. השופטת סקרה חוקים שונים שמטרתם להגן על נכסי תרבות: חוק הארכיונים, חוק העתיקות, חוק המוזיאונים וחוק הספרייה הלאומית. העברת הנטל עולה בקנה אחד עם שיקולי הכוונת התנהגות: אספנים שירכשו פריטים עם סימני ארכיון ציבורי ידרשו לבדוק את מקורם ולוודא שיצאו כדין. התנהלות זו תצמצם את הסחר בפריטים שמקורם מפוקפק.

במקרה דנא, שלומוב לא עמד בנטל לסתור את חזקת הבעלות. נדחתה טענתו שמנהל קודם של המכון מכר את המכתב לבוב כהן, בנימוק שזו סברה כללית ללא תימוכין ראיתיים. אשר לתקנת השוק, לא התקיימה תמורה הולמת שכן פער המחירים הנ"ל מעיד שדבר מה איננו תקין. קונה סביר הרואה פריט עם חותמת מוזיאון שנמכר במחיר כה נמוך צריך לחשווד. **התוצאה: המכתב הושב למכון.**

נציג בהקשר זה מאמר של פרופ' נילי כהן העוסק במתח שבין זכויות קניין לאחריות חברתית בהקשר של נכסי תרבות. המאמר מצביע על כך שקניין תרבותי אינו סחורה רגילה, אלא נכס השייך לזיכרון הלאומי. בנכסים המהווים חלק מהזהות התרבותית יש להטיל אחריות מוגברת על מי שיכול למנוע את "התאונה המשפטית" ביעילות רבה יותר, וזאת לפי עקרון "מונע הנזק הזול ביותר". לפיכך, על אספן עתיקות מוטלת חובת בדיקה מחמירה לוודא את מקור הנכס לפני רכישתו. גישה זו מחזקת את הכרעת בית המשפט העליון, שהטילה על שלומוב את הנטל להוכיח שהמכתב יצא מהמכון כדין. [נילי כהן "שניים אוחזים: קניין, אחריות, חלוקה", משפט ועסקים יח, 177 \(2014\).](#)

לפסק הדין ראו: [ע"א 8922/22 מכון ז'בוטינסקי בישראל נ' המלך דוד מכירות פומביות בע"מ, נבו 25.02.2026.](#)

סלוגן שיווקי או הטעיה צרכנית?

פסק דין שניתן לאחרונה בבית המשפט העליון עוסק בשאלה מתי פרסום מסחרי הופך להטעיה צרכנית אסורה. במרכז ההליך עמדה השאלה, אם סיסמאות שיווקיות כלליות עשויות להיחשב מצג מטעה לפי חוק הגנת הצרכן. בתוך כך נדונה חובת הגילוי החלה על עוסק במכירה מקוונת ביחס לזהות היצרן, למשקל המוצר ולמחיר ליחידת מידה. מדובר בשאלה עקרונית הנוגעת לאופן שבו צרכנים מפרשים מידע מסחרי בסביבת קנייה דיגיטלית (רע"א 51875-09-24 רשת חנויות רמי לוי שיווק השקמה 2006 בע"מ נ' דרור עמירם, מיום 5.2.2026).

התובע, צרכן שרכש מוצרים באתר האינטרנט של רשת המזון רמי לוי, טען כי מוצרי המותג הפרטי של הרשת הוצגו באופן מטעה בשלושה מישורים: ראשית, על המוצרים

פסק דין שניתן לאחרונה בבית המשפט העליון עוסק בשאלה מתי פרסום מסחרי הופך להטעיה צרכנית אסורה. במרכז ההליך עמדה השאלה, אם סיסמאות שיווקיות כלליות עשויות להיחשב מצג מטעה לפי חוק הגנת הצרכן. בתוך כך נדונה חובת הגילוי החלה על עוסק במכירה מקוונת ביחס לזהות היצרן, למשקל המוצר ולמחיר ליחידת מידה. מדובר בשאלה עקרונית הנוגעת לאופן שבו צרכנים מפרשים מידע מסחרי בסביבת קנייה דיגיטלית

הופיעה הסיסמה "יותר איכות בפחות עלות", אשר לשיטתו יצרה מצג שלפיו מדובר במוצרים איכותיים וזולים יותר ממוצרים מתחרים, אף שבפועל נמצאו מוצרים יקרים יותר ממקביליהם. שנית, באתר הוצג הכיתוב "מותג/יצרן: רמי לוי", אף שבפועל חלק מהמוצרים יוצרו בידי יצרנים אחרים, לעיתים אותם יצרנים שייצרו את המותגים המתחרים. שלישיית, נטען כי באתר הוצגו נתוני משקל ומחיר ליחידת מידה באופן שיצר רושם מטעה בדבר כדאיות המוצרים.

התביעה התבססה על סעיף 2(א) לחוק הגנת הצרכן, התשמ"א-1981 האוסר על עוסק להציג מידע שעלול להטעות צרכן בעניין מהותי לעסקה, כלומר בפרט שעשוי להשפיע על החלטת הקנייה שלו. החוק מונה כעניינים מהותיים את טיב המוצר, מחירו, משקלו וזהות היצרן. לצד העילה הצרכנית נטענו עילות חוזיות ועשיית עושר ולא במשפט, בטענה כי הרשת הפיקה רווח לא הוגן מן המצגים הנתענים.

מאחר שמדובר בתובענה ייצוגית, נדרש אישור של בית המשפט לניהול ההליך. בית המשפט המחוזי בתל אביב-יפו קיבל את בקשת האישור ברובה (ת"צ (מחוזי ת"א) 15766-05-21 **דרור עמירם נ' רשת חנויות רמי לוי שיווק השקמה 2006 בע"מ**, מיום 5.6.2024), לאחר שקבע כי קיימת אפשרות סבירה שהטענות יתבררו כמוצדקות. נקבע כי הסיסמה "יותר איכות בפחות עלות" עשויה להתפרש בעיני צרכן סביר כהצהרה השוואתית ביחס למוצרים מתחרים, ולא רק כמסר פרסומי כללי. עוד נקבע כי הצגת רמי לוי כ"מותג/יצרן" עשויה להטעות צרכנים ביחס לזהות היצרן בפועל, וכי אין לצפות מצרכן לבדוק בעצמו את פרטי היצרן באמצעות עיון מפורט באריזות המוצר באתר. באשר לנתוני המשקל והמחיר, נקבע כי לא הוכח שמדובר בטעויות בודדות או אקראיות בלבד. על בסיס קביעות אלה, אושרה התובענה הייצוגית גם בעילות של הפרת חוזה ועשיית עושר ולא במשפט.

על החלטה זו הגישה רשת רמי לוי בקשת רשות ערעור לבית המשפט העליון (רע"א 51875-09-24). הדיון בבית המשפט העליון התמקד בשאלה, מתי מסר פרסומי כללי הופך למצג עובדתי העשוי להטעות צרכנים לפי חוק הגנת הצרכן. רמי לוי טענה כי הסיסמה מהווה "התפארות פרסומית", כלומר מסר שיווקי כללי שאינו נתפס בעיני הצרכן הסביר כהתחייבות עובדתית מדויקת. מנגד, נטען כי מדובר במצג ברור ביחס לאיכות ולמחיר המוצרים.

בית המשפט העליון קיבל את בקשת רשות הערעור בחלקה. נקבע כי הסיסמה "יותר איכות בפחות עלות" אינה מקימה עילת הטעיה, שכן מדובר במסר שיווקי כללי ועמום, מן הסוג שצרכן סביר אינו רואה בו התחייבות עובדתית מדויקת. בית המשפט הבחין בין פרסום הכולל מידע קונקרטי ובר השוואה ביחס למחיר, איכות או טיב המוצר, לבין סיסמאות פרסום כלליות המהוות חלק מהשיח המסחרי המקובל. בהתאם לכך, ביטל בית המשפט העליון את אישור התובענה הייצוגית בכל הנוגע לסיסמה "יותר איכות בפחות עלות", וכן את העילות החוזיות ועשיית העושר שנשענו עליה. עם זאת, בית המשפט הותיר על כנו את קביעות הערכאה דלמטה ביחס לזהות היצרן ולנתוני המשקל והמחיר, בנימוק שלא הוכח שמדובר בטעויות אקראיות בלבד. עוד נקבע כי הצגת הכיתוב "מותג/יצרן: רמי לוי" באתר עשויה להטעות צרכן סביר לחשוב כי הרשת היא גם יצרנית המוצרים, במיוחד בקנייה מקוונת שבה הצרכן מסתמך בעיקר על המידע המופיע במסך. האפשרות לעיין באריזת המוצר אינה שוללת את קיומו של מצג מטעה באתר. כב' השופטת ר' רונן ציינה כי בבחינת שאלת ההטעיה בזהות היצרן יש להביא בחשבון את ההקשר הצרכני והמשקי הרחב שבו פועלים מותגים פרטיים. לדבריה, מותגים פרטיים עשויים להגביר את התחרות ולאפשר לצרכנים לרכוש חלופות זולות יותר למותגים מוכרים. לכן, לצד ההגנה על צרכנים מפני מצגים מטעים, יש להיזהר מקביעת אמות מידה מחמירות מדי העלולות לפגוע בפעילות תחרותית לגיטימית ובכדאיותם של מותגים פרטיים.

הקבוצה צומצמה לרוכשים באתר האינטרנט בלבד, ולא לרוכשים בחנויות הפיזיות. בית המשפט הסביר כי בקנייה מקוונת הצרכן תלוי בעיקר במידע הדיגיטלי שמציג העוסק, בעוד שבחנות פיזית ניתן לעיין ישירות באריזת המוצר ובפרטיו.

נקבע כי הסיסמה "יותר איכות בפחות עלות" אינה מקימה עילת הטעיה, שכן מדובר במסר שיווקי כללי ועמום, מן הסוג שצרכן סביר אינו רואה בו התחייבות עובדתית מדויקת

ככל שהפרסום כולל השוואה קונקרטי
למוצרים מתחרים או טענה הניתנת
לבדיקה ואימות, כך גובר הסיכוי שבית
המשפט יראה בו מצג עובדתי המחייב
ביסוס והוכחה

נציין כי המושג "התפארות פרסומית" נבחן בספרות משפטית אמריקאית. נהוג לתאר כמסר שיווקי כללי ועמום אשר לא נתפס כהתחייבות עובדתית מדויקת. במאמרם של קולאצ'י, קרוק, וילר וסאקס משנת 2017 מוסבר כי צרכנים נוטים לראות בסיסמאות פרסומיות חלק מהשיח השיווקי המקובל, ולא מידע עובדתי שניתן להסתמך עליו. לצד זאת, המחברים מדגישים כי ככל שהפרסום כולל השוואה קונקרטי למוצרים מתחרים או טענה הניתנת לבדיקה ואימות, כך גובר הסיכוי שבית המשפט יראה בו מצג עובדתי המחייב ביסוס והוכחה. עוד צוין כי השילוב בין סלוגן כללי לבין מסר השוואתי עלול לטשטש את הגבול בין פרסום מותר לבין הטעיה צרכנית. הבחנה זו משתלבת עם גישת בית המשפט העליון, אשר הבחין בין מסר שיווקי כללי לבין מידע צרכני קונקרטי שעשוי להשפיע בפועל על החלטת הרכישה של הצרכן. למאמר ראו: Roger Colaizzi, Chris Crook, Claire Wheeler & Taylor Sachs, *The Best Explanation and Update on Puffery You Will Ever Read*, *Antitrust* 31(3), 86-90 (2017).

לפסק הדין ראו: רעא 51875-09-24 רשת חנויות רמי לוי שיווק השיקמה 2006 בע"מ נ' דרוו עמ"מ (מיום 5.2.2026).

מתי הצהרה היא כוזבת?

לאחרונה דן בית המשפט העליון של ארצות הברית בשאלת היקפו של האיסור הפלילי על מסירת "הצהרה כוזבת" לרשות ציבורית. השאלה שעמדה להכרעה היא, אם די בהצהרה חלקית היוצרת רושם מטעה כדי להרשיע בעבירה זו, אף שעובדות ההצהרה כשלעצמן אינן שקריות.

ההליך נפתח בהגשת כתב אישום נגד פטריק תומפסון בבית המשפט המחוזי הפדרלי במדינת אילינוי (*United States v. Thompson*, No. 1:21-cr-00279 (2022)). כתב האישום ייחס לנאשם עבירה לפי סעיף 1014 לקודקס הפלילי הפדרלי של ארצות הברית, האוסר על מסירה ביוזמתו של הצהרה כוזבת לרשות הפדרלית לביטוח פיקדונות (FDIC) (Federal Deposit Insurance Corporation) במטרה להשפיע על החלטתה. תומפסון, פוליטיקאי ועורך-דין משיקגו, נטל בין השנים 2011 ל-2014 שלוש הלוואות מהבנק לחסכונות ושינגטון פדרל, בסך כולל של 219,000 דולר. את ההלוואה הראשונה נטל בשנת 2011 בסכום של 110,000 דולר, לצורך השקעה במשרד עורכי-דין. בשנת 2013 נטל הלוואה שנייה בסכום של 20,000 דולר, ובשנת 2014 הלוואה שלישית בסכום של 89,000 דולר. בשנת 2017 קרס הבנק המלווה, והרשות הפדרלית לביטוח פיקדונות פעלה להחזיר הלוואות שטרם נפרעו. לצורך ביצוע הגבייה נשכרו שירותיה של חברה חיצונית המתמחה בגביית הלוואות. החברה שלחה לתומפסון דרישת תשלום על יתרת חוב בסך 269,120.58 דולר, המורכבת מקרן הלוואות בסך 219,000 דולר ומריבית בסך 50,120.58 דולר שנצברה לאורך השנים. בשתי שיחות טלפון עם נציגי חברת הגבייה חלק תומפסון על גובה החוב. בשיחה הראשונה טען כי אין לו מושג מהיכן נלקח הסכום הנקוב בדרישת התשלום, ולדבריו נטל הלוואה בסך כ-110,000 דולר. בשיחה השנייה חזר על אותו סכום והוסיף כי הכסף שימש לשיפוץ ביתו. שתי הטענות לא תאמו את המציאות: הסכום של 110,000 דולר לא שימש לשיפוץ הבית אלא הועמד כהשקעה הונית במשרד עורכי-דין, ויתרת החוב נבעה משתי הלוואות נוספות שתומפסון כלל לא הזכיר.

המדינה ראתה בדבריו של תומפסון משום הצהרות כוזבות. במועד אמירתם ידע תומפסון כי קיבל 219,000 דולר, ובנקבו בסכום של 110,000 דולר בלבד הפחית את היקפו האמיתי של החוב. תומפסון טען כי דבריו היו אמת, שכן נטל הלוואה בסך 110,000 דולר כפי שאמר, גם אם בהמשך נטל הלוואות נוספות. לשיטתו, דבריו היו לכל היותר מטעים אך לא כוזבים.

סעיף 1014 לחוק האמריקאי הנ"ל אוסר על מסירת הצהרה כוזבת ואינו נוקב במפורש במילה הטעייה. מילות הסעיף הן כדלקמן: "Whoever knowingly makes any false statement or report... for the purpose of influencing in any way the action of [the Federal Deposit Insurance Corporation]..."

לאחרונה דן בית המשפט העליון של
ארצות הברית בשאלת היקפו של
האיסור הפלילי על מסירת "הצהרה
כוזבת" לרשות ציבורית. השאלה
שעמדה להכרעה היא, אם די בהצהרה
חלקית היוצרת רושם מטעה כדי
להרשיע בעבירה זו, אף שעובדות
ההצהרה כשלעצמן אינן שקריות

הצהרה כוזבת נתפסת כהצהרה שתוכנה אינו תואם את המציאות, ואילו הצהרה מטעה יכולה להיות אמת מבחינה מילולית ועדיין ליצור רושם מוטעה בתודעת השומע

השאלה שעמדה להכרעה היא, אם האיסור חל גם על הצהרה מטעה. הצהרה כוזבת נתפסת כהצהרה שתוכנה אינו תואם את המציאות, ואילו הצהרה מטעה יכולה להיות אמת מבחינה מילולית ועדיין ליצור רושם מוטעה בתודעת השומע. תומפסון טען כי דבריו היו נכונים מבחינה עובדתית, ולכן אין לראות בהם הצהרה כוזבת אסורה. חבר המושבעים הרשיע את תומפסון, ובית המשפט גזר עליו ארבעה חודשי מאסר ושנים עשר חודשי פיקוח, במסגרת הרשעה שכללה גם אישומים בהגשת דוחות מס כוזבים.

תומפסון ערער לבית המשפט הפדרלי לערעורים, בטענה כי בהיעדר הצהרה כוזבת לא ניתן להרשיעו ((United States v. Thompson, No. 22-2254 (7th Cir. 2024)). במסגרת ההליך הוצגה מחלוקת בין בתי המשפט הפדרליים לערעורים בשאלת היקפו של סעיף 1014 הנ"ל. בית המשפט לערעורים של המחוז השישי קבע כי הרשעה בסעיף זה מחייבת הצהרה כוזבת של ממש, ואין די בהשמטת פרט או במצג משתמע כדי לבססה, ואילו בית המשפט במחוז השביעי אחז בעמדה הפוכה. בהיותו כפוף להלכת המחוז השביעי, אישר בית המשפט לערעורים את פסק דינה של הערכאה הראשונה ודחה את הערעור.

תומפסון ערער לבית המשפט העליון של ארצות הברית. בית המשפט נעתר לבקשה לדון בערעור זה בשל המחלוקת המשפטית שנתגלעה בשאלה אם סעיף 1014 חל גם על הצהרות מטעות שאינן כוזבות באופן מובהק (Thompson v. United States, No. 23-1095, 604 U.S. 408 (2025)) בית המשפט העליון הכריע פה אחד כי אין די בכך שהצהרה תהיה מטעה כדי להרשיע, ונדרשת הצהרה כוזבת של ממש; השאלה אם הצהרה היא כוזבת תיבחן בהקשר שבו נאמרה. לגוף העניין, בית המשפט נמנע מלהכריע אם דבריו של תומפסון היו כוזבים והותר שאלה זו פתוחה, בהדגישו כי הוא ערכאת ערעור ולא ערכאה דיונית. משכך הוחזר התיק לבית המשפט דלמטה כדי שיכריע אם דברי תומפסון היו כוזבים בהקשרם ולא מטעים בלבד.

במישור ההלכה המשפטית, כב' השופט רוברטס ציין כי לשון סעיף 1014 אוסרת על הצהרה כוזבת בלבד ואינה נוקטת במונח הטעייה. כזב והטעייה הם דברים שונים, שכן הצהרה מטעה עשויה להיות אמת, והצהרה שהיא אמת אינה יכולה להיות כוזבת. רוברטס המחיש את גישתו בדוגמה: לשון לפיה "כל בעל רכב מסוג פורד" חלה רק על מי שמחזיק רכב פורד ולא על כל בעלי הרכב, משום שהרכב צריך להיות פורד. כך גם איסור על "כל הצהרה כוזבת" חל רק על הצהרות כוזבות, ואינו משתרע על הצהרות מטעות. הקשרו של הסעיף מחזק מסקנה זו, שכן סעיפים פליליים פדרליים אחרים אוסרים במפורש על הצהרות "כוזבות או מטעות". אילו היה המונח "כוזב" מתפרש כך שהוא כולל גם הצהרות מטעות, המילה "מטעה" באותם סעיפים אחרים הייתה מתרונקת ממשמעותה. כאשר ביקש המחוקק להחיל איסור גם על הצהרות מטעות, ידע לעשות זאת במפורש, ומשבחר שלא לכלול את המונח בסעיף 1014, יש להניח כי עשה כן במכוון.

כב' השופט אליטו הצטרף לתוצאה והוסיף כי השאלה אם הצהרה היא אמת או כזב צריכה להיבחן בהקשר שבו נאמרה, ולא רק לפי המשמעות המילולית של המילים. את עמדתו המחיש בדוגמה של אם השואלת את בתה אם אכלה את כל שתיים-עשרה העוגיות, והבת משיבה כי אכלה שלוש, בעוד שבפועל אכלה את כולן. תשובתה היא אמת כשלעצמה, אך כוזבת בהקשרה, שכן משתמע ממנה כי אכלה שלוש עוגיות בלבד.

בהקשר של פרשנות חוקים, נציג את מאמרו של פרופ' ריצ'רד פאלון, העוסק בשאלה כיצד נקבעת משמעותו של חוק. פאלון חולק על התפיסה הרווחת שלפיה משמעות החוק עולה ממילותיו, כשם שמשמעותו של דיבור רגיל עולה ממילים. לדבריו, כשאדם מדבר אנו מבינים את כוונתו מתוך זהות הדובר ונסיבות הדברים. לחוק אין דובר אחד בעל כוונה כזו, ולכן אי אפשר לחלץ ממילותיו משמעות אחת ברורה. מסקנתו היא שפרשנות חוק אינה גילוי של משמעות לשונית קיימת, אלא הכרעה ערכית בשאלה כיצד ראוי להחיל את החוק. דומה שהשופט אליטו נשען על רעיון זה בהקשר צר יותר, שעה שקבע כי משמעותה של "הצהרה", כמו משמעותו של כל דיבור, נקבעת לפי

כזב והטעייה הם דברים שונים, שכן הצהרה מטעה עשויה להיות אמת, והצהרה שהיא אמת אינה יכולה להיות כוזבת

ההקשר שבו נאמרה ולא לפי מילותיה בלבד. מכאן הקשר לענייננו: הצהרה שמילותיה אמת עשויה גם היא להתברר ככוזבת כאשר בוחנים אותה במלוא נסיבותיה. ראו: [Richard H. Fallon, Jr., The Statutory Interpretation Muddle, 114 Nw. U. L. Rev. \(2019\), 269, 272](#).

לפסק הדין ראו: [Thompson v. United States, No. 23-1095, 604 U.S. 408 \(2025\)](#) (decided Mar. 21, 2025).

שיתוף אגבי ברשת

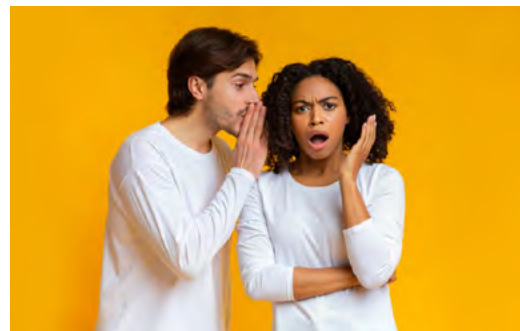
לאחרונה דן בית הדין הארצי לעבודה בשאלה, אם ניתן לחייב עובדת לשעבר בפיצויים בגין שיתוף תכנים מכפיישים כנגד מעסיקה ברשתות החברתיות, כאשר המפרסמים המקוריים לא נתבעו.

המקרה עוסק בבעלי סוכנות דוגמנות שהגישו תביעת לשון הרע נגד עובדת לשעבר, בדרישה לפצותם בסכום כולל של 190,000 ₪ (סע"ש 11-22-55588, נובמבר 2022). העובדת עבדה בסוכנות במשך כשנתיים וחצי עד שפוטרה. לטענת בעלי הסוכנות, לאחר הפיטורים פרסמה ושיתפה ברשתות החברתיות תכנים מכפיישים שייחסו לבעל הסוכנות סרסרות בדוגמניות, טיוח עבירות מין והשתקת נפגעות מטעמים עסקיים.

דובר בתשעה פרסומים ברשתות החברתיות, שהגיעו לכ-8,000 עוקבים בחשבון האינסטגרם של העובדת. הפרסום הראשון היה תחקיר טלוויזיוני שבו התראיינה ובו ייחסה לבעל הסוכנות סרסרות וטיוח עבירות מין. העובדת סיפרה על תקיפה מינית שלטענתה התרחשה כלפי אחת העובדות על ידי לקוח, ועל ניסיון בעל הסוכנות להשתיק את הפרשה ממניעים עסקיים. שמונת הפרסומים הנוספים היו שיתופים באינסטגרם או בוואטסאפ של תכנים שפורסמו על ידי הכתב שערך את התחקיר ובלוגר נוסף. בתכנים אלה יוחסו לבעל הסוכנות סרסרות, טיוח תקיפות מיניות, והעסקת נשים כ"פקידות" שבפועל סיפקו שירותים אינטימיים. לחלק מהשיתופים הוסיפה העובדת תוכן משלה, כגון "אותי אתה לא יכול להשתיק יא דוחה" ו"מדויק", וכן סמלון של פופקורן. הפרסומים פורסמו בין דצמבר 2021 לאוגוסט 2022.

בעלי הסוכנות טענו שהדברים שקריים. לטענתם, בעל הסוכנות לא סרסר, לא טיח עבירות מין ולא ניצל עובדות. בעלי הסוכנות אישרו כי אחת העובדות הותקפה מינית, אך טענו שבעל הסוכנות טיפל בעניין באופן ראוי: הוא סיפר על התקיפה לאם הנפגעת ומימן לה פגישות עם מאמנת. בעל הסוכנות אמנם הכחיש תחילה את דבר התקיפה בתחקיר, אך לטענתו עשה זאת כדי לכבד את רצון הנפגעת שלא רצתה להיחשף. ביחס לטענות על סרסרות ושירותים אינטימיים, בעלי הסוכנות טענו כי מדובר בשקרים מוחלטים. לגבי הקשרים בין עובדות ללקוחות, הובהר כי מדובר בקשרים רומנטיים לגיטימיים בין מבוגרים. לטענת בעלי הסוכנות, העובדת פעלה מתוך נקמות בעקבות פיטוריה, ונהנתה להיות במרכז העניינים על חשבון שם הטוב. נטען שחזרה שוב ושוב על הדברים המכפיישים במסגרת שמונה פרסומים לאורך תשעה חודשים.

העובדת טענה להגנתה כי הפרסומים משקפים אמת וכי עומדות לה הגנות לפי חוק איסור לשון הרע, תשכ"ה-1965: הגנת ענין אישי כשר לפי סעיף 15(3) לחוק, שכן בעלי הסוכנות הכפישו אותה והציגו אותה כעובדת בעייתית חסרת מקצועיות; והגנת דעה בעניין ציבורי לפי סעיף 15(4) לחוק, שכן התבטאויותיה היו הבעת דעה לגיטימית בנושא הטרדות מיניות וניצול בתעשיית הדוגמנות. כן טענה שאין לחייב אותה באחריות אישית, שכן היא רק שיתפה תכנים שכבר פורסמו בתחקיר ובבלוג. לטענתה, לפי הלכת ניידלי (רע"א 1239/19 שאול נ' חברת ניידלי תקשורת בע"מ מיום 8.1.20), תביעת לשון הרע צריכה להיות מוגשת נגד המפרסם המקורי ולא נגד משתף אגבי, במיוחד כאשר היקף החשיפה מצד המפרסמים המקוריים עלה משמעותית על היקף החשיפה מצידה.

לאחרונה דן בית הדין הארצי לעבודה בשאלה, אם ניתן לחייב עובדת לשעבר בפיצויים בגין שיתוף תכנים מכפיישים כנגד מעסיקה ברשתות החברתיות, כאשר המפרסמים המקוריים לא נתבעו

תביעת לשון הרע צריכה להיות מוגשת נגד המפרסם המקורי ולא נגד משתף אגבי

בהתאם להלכת ניידלי, ברירת המחלל היא שהתביעה תוגש נגד המפרסם המקורי – שחולל את הפגיעה בשם הטוב ושכוחו להסיר את הפרסום באופן מיידי

בית הדין האזורי לעבודה בתל אביב קיבל את התביעה בחלקה וקבע כי העובדת לא הוכיחה את אמיתות הפרסומים. נקבע שפרסמה את הדברים ללא הוכחה, שכן לא הוכח שבעל הסוכנות סרסר, השתיק את פרשת התקיפה, או שהעובדות סיפקו שירותים אינטימיים ללקוחות. בנוגע לטיפול בתקיפה המינית, בית הדין קבע כי אמנם בעל הסוכנות לא ערב את המשטרה, אך הוא סיפר את דבר התקיפה לאם הנפגעת ומימן לה פגישות עם קואצ'רית. בעל הסוכנות הכחיש בתחקיר את התקיפה, אך בית הדין קבע כי עשה זאת כדי לכבד את רצונה של הנפגעת שלא רצתה להיחשף, ולא מתוך ניסיון לטייח את הפרשה מטעמים עסקיים. בנוסף נקבע כי הגנת האמת בפרסום אינה עומדת לעובדת. הגנת תום הלב נדחתה משום שהעובדת השתמשה בביטויים חריפים החורגים מגבולות ההגנה על ענין אישי, ומשום שהיקף הפרסום חרג מהתחום הסביר. בית הדין חייב את העובדת בתשלום פיצוי בסך 50,000 ₪ בגין הפרסום הראשון – התחקיר הטלוויזיוני, ו-20,000 ₪ בגין כל אחד משבעת הפרסומים הנוספים. בסך-הכל חויבה העובדת לשלם 190,000 ₪ בתוספת הוצאות משפט בסך 20,000 ₪.

העובדת ערערה לבית הדין הארצי לעבודה וטענה כי לא היה מקום לחייב אותה בלשון הרע וכי סכום הפיצוי הוא מוגזם. בעלי הסוכנות הגישו ערעור-שכנגד וטענו כי הפיצוי נמוך מדי. בית הדין הארצי קיבל את ערעור העובדת בחלקו ודחה את הערעור שכנגד (ע"ע 55027-08-25, מיום 3.5.2026). כב' השופט ר' פוליאק הדגיש כי פעולת שיתוף ברשתות החברתיות מהווה פרסום שיכול להקים עילה נגד המשתף, אך בהתאם להלכת ניידלי, ברירת המחלל היא שהתביעה תוגש נגד המפרסם המקורי – שחולל את הפגיעה בשם הטוב ושכוחו להסיר את הפרסום באופן מיידי. באותה הלכה נקבעו מנגנונים מאזנים שנועדו להגן על חופש הביטוי ברשתות החברתיות: החשש מפני תביעה בררנית, החשש מפני תביעות השתקה היוצרות אפקט מצנן, והחשש מפני הצפת בתי המשפט. עם זאת, במקרה זה מתקיימות נסיבות חריגות המצדיקות סטייה מברירת המחלל. העובדת אינה משתפת אנגבית אלא היוותה מקור מידע משמעותי לכתבת התחקיר, שהמשיך ומבחינות מסוימות אף התחיל את "התגלגלות כדור השלג" של הפרסומים. חיזוק למסקנה זו מצוי בסעיף 11(א) לחוק איסור לשון הרע, הקובע אחריות גם על "האדם שהביא את דבר לשון הרע לאמצעי התקשורת וגרם בכך לפרסומו". לפיכך, העובדת אווזת בשני כובעים – מקור מידע ומשתפת בו – וניתן היה בנסיבות חריגות אלה לתבוע אותה אף שלא הוגשה תביעה נגד המפרסמים המקוריים. לצד זאת, היעדר הגשת התביעה נגד המפרסמים המקוריים היא צורמת, ולפיכך ניתן לנסיבה זאת משקל בפסיקת הפיצויים, והם הופחתו.

בית הדין הפחית את הפיצוי ממספר טעמים נוספים. ראשית, לא כל השיתופים מהווים עילות נפרדות. סעיף 1א(ד) לחוק איסור לשון הרע קובע כי לא יקבל אדם פיצוי בשל אותה לשון הרע יותר מפעם אחת. השאלה מה ייחשב ל"אותה לשון הרע" נדונה ברע"א 2855/20 פלונית נ' פלוני, מיום 6.10.2022, ושם נקבעו שלושה מבחיני עזר: מבחן התוכן, מבחן הזמן, ומבחן במות הפרסום. בית הדין קבע כי למרות שהשיתופים נעשו לאורך מספר חודשים, לפחות חלק מהשיתופים באינטגרם מהווים "אותה לשון הרע" בשל הדמיון בתכנים ובמת הפרסום. שנית, השיתופים מהווים חזרה תוך הפניה לפרסום המקורי. סעיף 19(1) לחוק מנחה להפחית פיצוי כאשר לשון הרע הייתה רק חזרה על מה שכבר נאמר. בעניין ניידלי נפסק כי תהא הצדקה לפסוק פיצויים נמוכים כשמדובר בשיתוף "בטל בשישים" מבחינת היקפו לעומת הפרסום המקורי. במקרה זה, היקף הפרסום מכח השיתופים של העובדת היה פחות משמעותי ביחס לפרסומים המקוריים. שלישית, בית הדין הביא בחשבון את החשש מפני אפקט מצנן שעלול להיות לפסיקת פיצוי גבוה על מי שמבקשות להתלונן על טיפול לקוי של מעסיקים בעבירות מין, ולכן לא מצא כי יש להתייחס לפרסומים ככאלה שנעשו בזדון באופן שעשוי להצדיק הכפלת הפיצוי.

במכלול השיקולים, בית הדין הגיע למסקנה כי יש לסווג את הפרסומים השונים כיוצרים שלוש עילות שונות לחיוב. הראשונה, התחקיר הטלוויזיוני – נקבע פיצוי של 50,000 ₪. בית הדין קבע כי העובדת חוללה את התחקיר בעצמה והוא שהתחיל את התגלגלות כדור השלג של הפרסומים. בית הדין הארצי לא מצא להתערב בסכום זה,

פעולת השיתוף אינה עניין טכני, אלא מהווה "פרסום" המגביר את תפוצת ההכפשה ואת היקף הנזק לשם הטוב

למרות שנמצא טעם רב בערעור-שכנגד על החיוב הנמוך ביחס לחומרת הפרסום. אולם משבעלי הסוכנות בחרו לתבוע רק את העובדת ונמנעו מלתבוע את מפרסמי התחקיר, יש בכך כדי להפחית באופן משמעותי את הפיצוי הראוי. השנייה, הפרסומים השלישי והשישי באינסטגרם – נקבע פיצוי של 10,000 ₪. בית הדין ראה בהם אותה דיבה וייחס להם חומרה מוגברת לעומת יתר השיתופים, מאחר שהעובדת הוסיפה בהם הערה משלה שיש בה כדי להצביע על נכונות הדברים כביכול על ידי אדם מבפנים. עם זאת, משפרסומים אלה הם משניים לפרסום העיקרי בתחקיר ומשלא נתבע המפרסם העיקרי, הפיצוי בגינם הועמד על 10,000 ₪. השלישית, יתר הפרסומים – נקבע פיצוי של 10,000 ₪. בית הדין ראה בפרסומים אלה אותה דיבה, שנועדה להביא לכך שהפרשה תישאר בתודעה הציבורית. בסך הכל, בית הדין הארצי הפחית את הפיצוי מ-190,000 ₪ ל-80,000 ₪, וכן הפחית את הוצאות המשפט מ-20,000 ₪ ל-10,000 ₪.

נציג בהקשר זה את מאמרה של ד"ר מיכל לביא העוסק באחריות למעשי שיתוף של לשון הרע ברשתות חברתיות. המאמר מצביע על כך שפעולת השיתוף אינה עניין טכני, אלא מהווה "פרסום" המגביר את תפוצת ההכפשה ואת היקף הנזק לשם הטוב. לביא מציעה לאמץ את "מודל האחריות השירורית", לפיו תביעת המשתף תתאפשר ככלל רק לאחר שייכשל הניסיון לאתר את המפרסם המקורי, ולא תתאפשר אם ניתן לאתרו ולתבוע אותו. המודל מחריג מקרים שבהם המשתף הוסיף תוכן משלו, או שמדובר ב"משתף עוצמתי" כגון עיתונאי או נבחר ציבור, שאז תוחלת הנזק ומידת האמינות המיוחסת למסר גדלות משמעותית. גישה זו מבקשת ליצור תמריץ למחשבה רפלקטיבית טרם הפצת מידע פוגעני ממקורות לא מזוהים, תוך איזון בין הגנה על כבוד הנפגע לבין מניעת "אפקט מצנן" על חופש הביטוי במרחב הדיגיטלי. [מיכל לביא "שיתוף לשון הרע ברשתות חברתיות: בעקבות ע"א 1239/19 שאול נ' נידילי תקשורת בע"מ", משפטים על אתר טו, 159 \(2020\).](#)

לפסק הדין ראו: [ע"ע 55027-08-25 פלוני נ' פלוני \(מיום 3.5.2026\)](#).

כבודם של חיילים

האם הכרה בחייל כנכה חוסמת את תביעתו כנגד צה"ל לפי החוק למניעת הטרדה מינית? (רע"א 15449-12-24 פלוני נ' מדינת ישראל – צבא ההגנה לישראל מיום 11.8.2025).

התובע התגייס לצה"ל בשנת 2015. כשבועיים לאחר גיוסו חווה אירוע טראומטי שבמהלכו הותקף מינית על ידי שלושה חיילים ששירתו עמו בבסיס הטירונים. לטענתו, האירוע הובא לידיעת גורמי הפיקוד, אולם הטיפול שניתן לו לא היה מספק. בעקבות האירוע לקה בהפרעת דחק פוסט טראומטית. בהמשך הוכר כנכה צה"ל, לאחר שנקבע כי נכותו הנפשית נגרמה עקב שירותו ובמהלכו, ודרגת נכותו הועמדה על 30 אחוזים. שירותו הצבאי הסתיים בשנת 2019.

בשנת 2023 הגיש התובע תביעה לבית משפט השלום בירושלים מכוח החוק למניעת הטרדה מינית, התשנ"ח-1998. בתביעה לא עתר לפיצוי בגין הנכות הנפשית שבגינה הוכר כנכה, אלא לפיצוי הקבוע בחוק ללא צורך בהוכחת נזק, בשל הפרת חובותיו של צה"ל כמעסיק. לטענתו, לא ניתן לו מענה טיפולי הולם, בירור האירוע לא מוצה, ולא ננקטו צעדים מספקים למניעת הישנות המעשים ולתיקון הפגיעה שנגרמה לו. התובע ביסס את תביעתו על הוראות החוק המטילות על המעסיק חובה לברר ביעילות תלונה על הטרדה מינית שהובאה לידיעתו, למנוע את הישנותה ולפעול לתיקון הפגיעה. נטען כי הפרת חובות אלה מקימה אחריות אזרחית ומאפשרת פסיקת פיצוי ללא הוכחת נזק.

המדינה הגישה בקשה לסילוק התביעה על הסף. לטענתה, התביעה חסומה מכוח סעיף 6 לחוק הנזיקים האזרחיים (אחריות המדינה), התשי"ב-1952, הקובע כי המדינה אינה אחראית בנזיקין בגין נזק שנגרם לחייל במהלך ועקב שירותו. שעה שהתובע

הוכר כנכה צה"ל וזכאי לתגמולים לפי חוק הנכים, חל עקרון ייחוד העילה, המונע פנייה למסלול נזיקי נוסף בגין אותו נזק, וזאת כדי למנוע כפל פיצוי. עוד נטען כי התביעה התיישנה.

בית משפט השלום דחה את בקשת הסילוק וקבע כי בשלב המקדמי לא ניתן לקבוע שהתביעה חסומה. התובע אינו תובע על עצם הפגיעה והנכות, אלא על אופן הטיפול לאחר האירוע, ולכן ייתכן שמדובר בנזק נפרד שאינו נכלל בפטור שבחוק הנזיקים האזרחיים. גם טענת ההתיישנות נדחתה בשלב זה מאחר שהיא מחייבת בירור עובדתי. המדינה הגישה בקשת רשות ערעור, ובית המשפט המחוזי בירושלים קיבל את הבקשה ואת הערעור (רע"א (י-ם) 20876-08-24 מדינת ישראל משרד הביטחון, צבא הגנה לישראל נ' פלוני מיום 26.9.2024). נקבע כי מדובר במסכת עובדתית אחת שמקורה בפגיעה המינית במהלך השירות, וכי הנזק הנטען שלוב בנזקי הגוף והנפש שבגינם הוכר התובע כנכה צה"ל. לפיכך נקבע כי התביעה חסומה מכוח עקרון ייחוד העילה.

על החלטה זו הוגשה בקשת רשות ערעור לבית המשפט העליון (רע"א 7589/24). תחילה נדונה טענת ההתיישנות. נקבע כי כאשר נטען להפרת החובה לטפל בתלונה על הטרדה מינית ולתקן את הפגיעה, ייתכן שמדובר בהתנהלות מתמשכת ולא באירוע חד פעמי. לכן, כל עוד המחדלים נמשכים, גם עילת התביעה נמשכת. מאחר שלפי הנטען המחדלים נמשכו עד סיום השירות בשנת 2019 והתביעה הוגשה בשנת 2023, לא ניתן לקבוע כי התביעה התיישנה.

לאחר מכן בחן בית המשפט אם התביעה חסומה מכוח סעיף 6 לחוק הנזיקים האזרחיים ועקרון ייחוד העילה. נקבע כי חוק הנכים מעניק פיצוי ייחודי בגין נזקי גוף ונפש שנגרמו לחייל עקב שירותו. כאן, בגין הנזק הנפשי מהפגיעה המינית הוכר התובע כנכה צה"ל והוא מקבל תגמולים לפי חוק זה. עם זאת, התביעה לפי החוק למניעת הטרדה מינית אינה מבקשת פיצוי על הנכות, אלא עוסקת בנזק נפרד של פגיעה בכבוד והשפלה שנגרמו, לפי הנטען, בשל מחדלים בטיפול בתלונה לאחר האירוע. מדובר בפיצוי בגין הפרת חובות המעסיק ולא בגין הפגיעה הרפואית. לכן אין מדובר בכפל פיצוי, ואין בתגמולים לפי חוק הנכים כדי לחסום את התביעה. כבוד השופט יוסף אלרון הוסיף כי קבלת עמדת המדינה הייתה גורמת לכך שהחוק למניעת הטרדה מינית כמעט שלא יחול על חיילים שהוכרו כנכי צה"ל. לדבריו, תוצאה זו אינה מתיישבת עם תכלית החוק להבטיח את אחריות המעסיק במסגרת השירות הצבאי.

לפיכך התקבל הערעור, פסק דינו של המחוזי בוטל, והחלטת בית משפט השלום הושבה על כנה, כך שהתביעה תתברר לגופה. פסק הדין ניתן פה אחד.

בניתוח אקדמי של פסק-הדין ציין פרופ' ישראל גלעד שבית המשפט לא הסתפק בהבחנה טכנית בין סוגי נזקים, אלא יצר הבחנה מהותית בין שני מישורים נפרדים: מחד, הנזק הגופני או הנפשי שנגרם מהפגיעה המינית עצמה, המוסדר במסלול הייחודי של חוק הנכים; ומאידך, פגיעה מוסרית עצמאית בכבוד האדם הנובעת מהתנהלות המעסיק לאחר האירוע. אין מדובר בעקיפת מנגנון התגמולים או בכפל פיצוי, אלא בהכרה בכך שמחדלי המעסיק עשויים להצמיח ראש נזק נפרד שתכליתו הגנה על הכבוד והאוטונומיה ביחסי עבודה. ההכרה בהפרה מתמשכת של חובות המעסיק משקפת עמדה נורמטיבית שלפיה כל עוד ההפרה לא תוקנה, האחריות נמשכת. בכך, פסק הדין מרחיב את אחריות המדינה כמעסיקה ומעצב מחדש את גבולות עקרון ייחוד העילה ביחס לכוחות הביטחון.

למאמר ראו: [ישראל גלעד, על ייחוד העילה, נזק מוסרי ועוולה נמשכת: רע"א 15449-12-24 \(25.1.2026\)](#)

לפסק הדין ראו: [רע"א 15449-12-24 פלוני נ' מדינת ישראל - צבא ההגנה לישראל \(מיום 11.8.2025\)](#)

התביעה לפי החוק למניעת הטרדה מינית אינה מבקשת פיצוי על הנכות, אלא עוסקת בנזק נפרד של פגיעה בכבוד והשפלה שנגרמו, לפי הנטען, בשל מחדלים בטיפול בתלונה לאחר האירוע. מדובר בפיצוי בגין הפרת חובות המעסיק ולא בגין הפגיעה הרפואית

ילדי אב שהתגיר לא יהיו אזרחים

פסק דין שניתן לאחרונה בבית המשפט העליון עוסק במעמדם של ילדים להורה שקיבל אזרחות ישראלית מכוח חוק השבות, אך זאת רק לאחר לידתם (דנ"מ-5331-24 רשות האוכלוסין וההגירה נ' עזניה קלמנט, מיום 7.12.2025).

אב המשפחה הגיע לישראל בראשית שנות ה-2000, ולאחר ששהה בה תקופות שונות כתייר, התגיר בארצות הברית. בשנת 2006 עלה לישראל כיהודי וקיבל אזרחות מכוח חוק השבות. בשנים שקדמו לקבלת האזרחות נולדו לו מספר ילדים, חלקם בישראל. הילדים שנולדו בטרם קיבל אזרחות לא קיבלו מעמד כאזרחי ישראל, בעוד שילדי ש שנולדו לאחר קבלת האזרחות הוכרו כאזרחים מכוח לידה.

האב פנה לרשות האוכלוסין וההגירה בבקשה להעניק אזרחות גם לילדיו שנולדו לפני שהתאזרח בישראל. לטענתו, בעת קבלת אזרחותו היו הילדים קטינים, תושבי ישראל ותלויים בו, ולפיכך יש להחיל בעניינם את ההסדר הקבוע בסעיף 8(א) לחוק האזרחות, התשי"ב-1952: "התאזרחות של קטינים", הקובע כי "התאזרחותו של אדם מקנה אזרחות גם לילדו הקטין שביום ההתאזרחות היה תושב ישראל...". בקשתו נדחתה בנימוק כי המונח "התאזרחות" אינו כולל אזרחות שנרכשה מכוח חוק השבות. לשיטת הרשות, "התאזרחות" מתייחסת רק למקרים שבהם האזרחות נרכשת במסלול ההתאזרחות הקבוע בחוק האזרחות.

חוק האזרחות מפרט שני מסלולים לרכישת אזרחות ישראלית: אזרחות מכוח שבות (ליהודים העולים לישראל) ואזרחות מכוח התאזרחות. מסלול ההתאזרחות, המוסדר בסעיפים 5-7 לחוק, הוא יזום ומותנה, ודורש עמידה בתנאים מהותיים: היות המבקש בגיר, שהייה רצופה בישראל, זכאות לשיבת קבע, השתקעות בישראל או כוונה להשתקע בה דרך קבע, ידיעת השפה העברית וויתור על אזרחות קודמת.

סעיף 8(א) לחוק האזרחות אינו מבהיר אם הקניית אזרחות לקטין שהורהו התאזרח מוגבלת למי שעבר הליך התאזרחות לפי סעיפים 5-7 לחוק, או שהוא חל גם כאשר האזרחות נרכשה מכוח שבות. עמימות פרשנית זו היא שעמדה בבסיס המחלוקת. בית המשפט לעניינים מנהליים בבאר שבע אימץ את עמדת רשות האוכלוסין וקבע כי סעיף 8(א) לחוק האזרחות חל רק מקום שבו אזרחותו של ההורה נרכשה בהליך התאזרחות כללי לפי חוק האזרחות, ולא כאשר האזרחות ניתנה מכוח חוק השבות.

על פסק הדין קמה הגוש ערעור לבית המשפט העליון (עע"מ 2484-23 עזניה קלמנט נ' משרד הפנים רשות האוכלוסין וההגירה, מיום 16.6.2024). בית המשפט קיבל את הערעור, ובדעת רוב קבע כי יש לפרש את ההסדר שבחוק האזרחות באופן תכליתי, כך שיחול גם כאשר אזרחותו של ההורה נרכשה מכוח שבות. צוין כי מטרת ההסדר היא למנוע פיצול מעמד בתוך התא המשפחתי ולהשוות את מעמדו של ילד קטין למעמד ההורה שאיתו הוא חי בישראל; תכלית זו מתקיימת ללא קשר למסלול שבו ההורה רכש את אזרחותו.

רשות האוכלוסין וההגירה הגישה בקשה לקיים דיון נוסף, בטענה שמדובר בהכרעה עקרונית. לשיטת הרשות, קביעת בית המשפט בערעור משנה את האיזון שקבע המחוקק בין המסלולים השונים לרכישת אזרחות, ועלולה לשאת השלכות רחב. לנוכח חשיבות הסוגייה הורה בית המשפט העליון על דיון נוסף בהרכב מורחב (דנ"מ 5331/24). בדיון הנוסף הפך בית המשפט העליון ברוב דעות את ההכרעה שניתנה בערעור. נפסק כי סעיף 8(א) לחוק האזרחות חל רק כאשר אזרחותו של הורה נרכשה בדרך של התאזרחות לפי חוק האזרחות, ואינו חל מקום שבו האזרחות ניתנה מכוח חוק השבות. עמדת הרוב הדגישה את לשון החוק ואת ההבחנה החקיקתית בין המסלולים השונים לרכישת אזרחות, וקבעה כי אין מקום להרחיב את תחולתו של סעיף 8(א) משיקולים תכליתיים, גם אם התוצאה היא פיצול מעמד בתוך המשפחה. צוין כי חוק השבות נועד לאפשר עליית יהודים מן הנכר, בעוד שמסלול ההתאזרחות נועד למי שכבר שוהה בישראל ומבסס בה שורשים.

רשות האוכלוסין וההגירה
Population & Immigration Authority
سلطة السكان والهجرة

אב המשפחה הגיע לישראל בראשית

שנות ה-2000, ולאחר ששהה בה

תקופות שונות כתייר, התגיר בארצות

הברית. בשנת 2006 עלה לישראל כיהודי

וקיבל אזרחות מכוח חוק השבות.

בשנים שקדמו לקבלת האזרחות נולדו

לו מספר ילדים, חלקם בישראל. הילדים

שנולדו בטרם קיבל אזרחות לא קיבלו

מעמד כאזרחי ישראל, בעוד שילדיו

שנולדו לאחר קבלת האזרחות הוכרו

כאזרחים מכוח לידה

חוק האזרחות מפרט שני מסלולים

לרכישת אזרחות ישראלית: אזרחות

מכוח שבות (ליהודים העולים לישראל)

ואזרחות מכוח התאזרחות. מסלול

ההתאזרחות, המוסדר בסעיפים 5-7

לחוק, הוא יזום ומותנה, ודורש עמידה

בתנאים מהותיים: היות המבקש בגיר,

שהייה רצופה בישראל, זכאות לשיבת

קבע, השתקעות בישראל או כוונה

להשתקע בה דרך קבע, ידיעת השפה

העברית וויתור על אזרחות קודמת

פסק דינו של בית המשפט העליון מצמצם את מרחב ההתאזרחות המוכר בישראל

לצד המחלוקת הלשונית, הועלו שיקולים מוסדיים: כב' השופט י' אלרון עמד על החשש מפני יצירת תמריצים להתנהלות פסולה סביב הליכי גיור והשגת אזרחות, ואילו כב' השופט א' שטיין הדגיש את גבולות הפרשנות התכליתית ואת הצורך בהיצמדות ללשון החוק ולהסדר החקיקתי. בדעת מיעוט סברה כב' השופטת ר' רונן כי יש להותיר על כנה את ההכרעה שניתנה בערעור. לשיטתה, המונח "התאזרחות" שבסעיף 8(א) יכול לשאת משמעות רחבה של רכישת אזרחות בכל דרך שהיא, וכי תכלית ההסדר – שמירה על שלמות התא המשפחתי וטובת הילד – מצדיקה להחילו גם כאשר האזרחות נרכשה מכוח שבועות. רונן הדגישה כי הבחנה בין ילדים על בסיס הדרך שבה רכש ההורה את אזרחותו יוצרת פיצול מעמד בלתי מוצדק בתוך התא המשפחתי, שאינו מתיישב עם תכליתו החברתית והערכית של סעיף 8(א).

פסק דינו של בית המשפט העליון מצמצם את מרחב ההתאזרחות המוכר בישראל. הקושי להסדיר את מעמד הילדים צפוי להשפיע על החלטת הוריהם בכל הקשור להתאזרחותם כאן. דיון נוקב בסוגיה זו הוצג על ידי אבינעם כהן במאמרו "ילדים בודדים בצל דיני ההגירה". המאמר עוסק במעמדם של ילדים החיים בישראל לאורך זמן ללא אזרחות, חרף זיקתם הממשית למדינה. כהן מצביע על כך שמצב של אי ודאות משפטית מתמשכת אינו בבחינת קושי פורמלי בלבד, אלא יוצר פגיעה מצטברת בזכויות יסוד של ילדים, ובכללן היכולת לנהל חיים יציבים, להשתלב במערכות חינוך ורווחה ולפתח תחושת שייכות וביטחון. מודגש הקושי שבהותרת ילדים במעמד ביניים משפטי כתוצאה מהבחנות פורמליות בדיני ההגירה, אף שעה שחיהם בפועל מתנהלים בישראל לצד הורה אזרחי. למאמר ראו: [אבינעם כהן, ילדים בודדים בצל דיני ההגירה: עיון בנוהג המקומי בראי משפט זכויות האדם הבין לאומי, המשפט 347-416' \(2008\).](#)

לפסק הדין ראו: [דנ"מ 5331-24 רשות האוכלוסין וההגירה נ' עזניה קלמנט \(מיום 7.12.2025\)](#)

לא תבוצע נתיחה שלאחר המוות

בג"ץ קיבל עתירות שהגישו משפחות של פעוטות שנספו בפעוטון, והוציא צו האוסר על נתיחה שלאחר המוות, וזאת לאחר שבית משפט השלום בירושלים נעתר לבקשת המדינה לביצוע הנתיחות. פסק הדין ניתן ביום 20.1.2026. ונימוקיו ניתנו בסמוך לאחר מכן, נוכח דוחק הזמנים והלכות הקבורה על פי היהדות. יש לציין כי בית המשפט אמנם אסר על נתיחת הגופות אך התיר את השלמת הבדיקות לאיתור סיבות המוות, לרבות פעולות דיקור.

כידוע, [חוק חקירת סיבות מוות, התשי"ח-1958](#) מסדיר חקירה של מקרי מוות מסיבה שאינה טבעית, שעה שמתעורר חשד שנגרמו בעבירה, או כשאדם מת במעצר, מאסר, או אשפוז במוסד סגור, וזאת על ידי שופט חוקר בבית משפט השלום, לבקשת גורמים מוסמכים או בני משפחה. בית המשפט העליון דן בבקשת המשפחות להימנע מנתיחת הגופות על יסוד סעיפים 19 ו-26 לחוק. סעיף 19 לחוק קובע כי כאשר יש יסוד סביר להניח שסיבת מותו של אדם אינה טבעית או מותו נגרם בעבירה, רשאי היועץ המשפטי לממשלה או בא כוחו, קצין משטרה, רופא או כל אדם מעוניין, לבקש משופט בית משפט השלום שבתחום שיפוטו אירע המוות או נמצאה הגויה, לחקור בסיבת המוות. סעיף 26 לחוק מורה כי שופט חוקר רשאי לצוות על בדיקת או ניתוח גויה בידי רופא או מומחה אחר לרבות דחיית הקבורה עד להשלמת הבירור וכן להורות על פתיחת הקבר והוצאת הגויה, אם הדבר דרוש לבירור סיבת המוות.

בג"ץ פסק כי במקרה של התנגדות המשפחה, נדרשים שני תנאים מצטברים כדי להתיר ניתוח של הגופה. כאן, מותם הטרגי של הפעוטות בפעוטון ממלא אחר התנאי היסודי בסעיף 19 לחוק ומעורר יסוד סביר לחשש שסיבת המוות אינה טבעית או נגרמה בעבירה. אך לאור התנגדות המשפחות, אין די בתנאי זה אלא שלפי סעיף 26 לחוק

נדרש שניתוח הגופות "דרוש לבירור סיבת המוות". בית המשפט הבהיר כי על השופט שחוקר את סיבת המוות לוודא שניתוח הגופה אמנם עשוי להביא לממצא רפואי קונקרטי באשר לסיבת המוות וכי ניתוח הוא הדרך הטובה ביותר לכך. ככל שניתן לבחון את סיבת המוות ללא ניתוח – אין להורות על ניתוח הגופות.

בית המשפט הפנה לבג"צ 5427/22 פלונים נ' כבוד השופטת מוריה צ'רקה (מיום 15.8.2022), בו התקבלה עתירה של משפחת פעוט מנוח ובוטלה החלטת בית משפט השלום לבצע נתיחה לאחר המוות בפעוט כבן ארבע, שלפי החשד נחנק על ידי דודו. בית המשפט קבע כי מתקיים יסוד סביר לחשש שהמוות נגרם בעבירה; ברם, מכלול הממצאים הרפואיים לא מעלים טעם אפשרי אחר לגרימת מות הפעוט או חשש ממשי שבהיעדר נתיחה לא ניתן יהיה להוכיח קשר סיבתי בין מעשה העבירה למות הפעוט. בית המשפט הבהיר כי מאזן האינטרסים מטה את הכף לטובת העדפת כבוד המת ותפיסת העולם של משפחתו. ביהמ"ש הדגיש, כי כאשר יש התנגדות מצד משפחות הפעוטות המנוחים, ניתוח גופה יתאפשר כאשר יש בו תועלת ממשית ומוגדרת לחקירת סיבת המוות ולא השערות גרידא. כלומר, הניתוח יאושר שעה שקיימת היפותזה סבירה המצביעה על סיבת המוות וניתן לאששה או להפריכה בהסתברות משמעותית רק באמצעות ניתוח ולא באמצעי אחר.

בית המשפט התייחס גם לבג"צ 754/03 בני משפחות שרחה יוסף ז"ל נ' כבוד השופט דוד מינץ (מיום 31.7.2003) מפי כב' הנשיא א' ברק בהסכמת חבריו למותב, בו עתרה משפחת מנוח שנהרג בעבודתו באתר בניה בבקשה למנוע את נתיחת גופתו. מנגד ביקשו גורמי החקירה לבצע את הנתיחה על מנת לבסס קשר סיבתי בין הנפילה לבין המוות לשם הגשת כתב אישום כמו גם לשלילת טענות הגנה אפשריות מטעם העומדים לדין. בית המשפט סקר את השיקולים התומכים בעריכת הנתיחה ובכללם האינטרס הציבורי לחשיפת עבירות והעמדת עבריינים לדין, ייעול הליכי חקירה ורצון המשפחות לדעת נסיבות המוות. מנגד עומדים שיקולי דת, מצפון ואמונה וקשת שיקולים נוספים הנוגעים לכבוד המת ומשפחתו. בית המשפט מצא שבאותו מקרה קיים אמצעי חלופי לבחינת סיבת המוות, כמו דגימות דם שנלקחו מהמנוח ומשפחתו. המדינה לא העלתה טענה שלא די בהן ומכאן שבאיזון האינטרסים לא עולה הצורך בנתיחה כנגד רצון המשפחה.

במקרה הנדון, לאחר שמיעת הצדדים, עיון בראיות רפואיות ושיחה עם ד"ר חן קוגל מהמכון לרפואה משפטית, בג"ץ הסיק שלא מתקיים התנאי המכריע למתן צו נתיחה בניגוד לעמדת המשפחות. בשיחה עם ד"ר קוגל הועלו סיבות המוות המתקבלות על הדעת, יתרונות אפשריים של הנתיחה בהשוואה לבדיקות אחרות לאיתור סיבת המוות, ולא הוצג יתרון ממשי מוגדר לנתיחה. בית המשפט פסק כי על יסוד מכלול התנאים לא היה מקום להוצאת צו לנתיחת גופות הפעוטות והורה על ביטולו.

ייחודו של הליך חקירת סיבות המוות ומוסד השופט החוקר נדונו במאמרו של כב' שופט בית המשפט העליון בדימוס יוסף אלרון, בעת שכהן כשופט בבית משפט השלום בחיפה: "השופט החוקר על פי חוק חקירת סיבת מוות, תשי"ח – 1958" (ספר שמגר, מאמרים, חלק ב', ההוצאה לאור של לשכת עורכי הדין, תשס"ג-2003). עבודת השופט החוקר מבוצעת בצורה אינקוויזטורית, במסגרתה הוא גובה עדויות בהליך שעיקרו מנהלי עם סממנים שיפוטיים. תכלית חוק חקירת סיבות מוות היא לייצר הליך טרומי לגילוי סיבת המוות בטרם ננקטים מהלכים שיפוטיים. השופט החוקר מכוון את מהלך החקירה ושלביה, עוסק במלאכת איסוף הראיות וקובע את סיומה. זאת באופן אקטיבי ובשונה מהליך אדברסרי מקובל של הבאת ראיות בפני בית המשפט על ידי הצדדים.

לפסק הדין ראו בג"צ 56635-01-26 פלונים נ' השופטת ענת גרינבאום ואח' (מיום 20.1.2026)

לנימוקי פסק הדין ראו: בג"צ 56635-01-26 פלונים נ' השופטת ענת גרינבאום ואח' (מיום 26.1.2026)

במקרה של התנגדות המשפחה,
נדרשים שני תנאים מצטברים כדי
להתיר נתיחת גופה. כאן, מותם הטרגי
של הפעוטות בפעוטון ממלא אחר
התנאי היסודי בסעיף 19 לחוק ומעורר
יסוד סביר לחשש שסיבת המוות אינה
טבעית או נגרמה בעבירה. אך לאור
התנגדות המשפחות, אין די בתנאי
זה אלא שלפי סעיף 26 לחוק נדרש
שנתיחת הגופות "דרוש לבירור סיבת
המוות"

בית המשפט פסק כי על יסוד
מכלול התנאים לא היה מקום להוצאת
צו לנתיחת גופות הפעוטות והורה
על ביטולו

על ניגוד עניינים מוסדי

פסק הדין בבג"ץ 3545-11-25 ח"כ בוארון נ' היועצת המשפטית לממשלה, מיום 16.11.2025, עוסק בשאלה עקרונית: מי הוא הגוף המוסמך לפקח על חקירה פלילית נגד הפרקליטה הצבאית הראשית, שעה שפרקליטות המדינה מנועה מלעסוק בכך? פסק הדין הכיר באפשרות חריגה לאפשר לשר המשפטים למנות את החוקר המלווה במצבי קיצון וזאת בתנאים מוקפדים לצרכי ניקיון החקירה והנראות הציבורית. הדיון התמקד במקרה חריג ורגיש: חקירה פלילית נגד הפרקליטה הצבאית הראשית, שעל פי החשד הדליפה חומרים רגישים מחקירה באירוע "שדה תימן" והגישה תצהיר כוזב לבג"ץ. מאחר שמדובר בדמות בכירה במערך אכיפת החוק, הנמצאת תחת פיקוח פרקליטות המדינה, התעוררה שאלה של ניגוד עניינים מוסדי, כאשר גם היועצת המשפטית לממשלה וגם פרקליט המדינה מצויים במעגל הקרוב לנחקרים.

העותרים, ח"כ בוארון וגורמים נוספים, עתרו כנגד היועצת המשפטית לממשלה בנושא זהותו של החוקר המלווה בחקירת הפצ"רית ב"פרשת שדה תימן", בחשד שהדליפה חומרי חקירה רגישים והגישה תצהיר שקרי לבג"ץ. לשיטת העותרים, מעורבות אישית ומוסדית של היועצת המשפטית לממשלה ופרקליט המדינה בחקירה זו יוצרת ניגוד עניינים מובנה, שכן הם עצמם עשויים להימצא מעורבים בפרשה ולכן יש למנות לחקירה חוקר מלווה חיצוני ועצמאי. הסעד שהתבקש הוא צו שיוורה על העברת סמכויות הליווי והפיקוח על החקירה מגורמי הפרקליטות לגורם אחר, בעל עצמאות מוסדית וללא זיקה פוליטית, וכן קביעות הצהרתיות שיגדירו את גבולות סמכות היועצת המשפטית לממשלה במצבי ניגוד עניינים מסוג זה.

המשיבה היא היועצת המשפטית לממשלה, ולצידה פרקליט המדינה, אשר עמדתם מייצגת את התפיסה שלפיה היועצת משמשת "רגולטור על" של מערך אכיפת החוק ומוסמכת להחליט על זהות הגורם המלווה את החקירה גם כאשר היא עצמה עשויה להימצא במעגל האירועים. לטענתם, ניגוד העניינים הנטען ניתן לניהול באמצעים פנימיים (כגון העברת טיפול לגורם מקצועי אחר במערכת), ואין בו להצדיק ניתוק מוחלט של סמכות היועצת והפקעתה לטובת גורם חיצוני. בד בבד, היועצת הודיעה כי לא תטפל בעצמה בתיק וכי ייקבע מנגנון פנימי חלופי שיבטיח את ניקיון ההליך. בתגובה לעתירה, שר המשפטים הודיע כי החליט, משיקולי ניקיון חקירה והבטחת אמון הציבור, למנות גורם חיצוני שילווה את החקירה. השר הטיל את התפקיד על נציב תלונות הציבור על כב' השופט (בדימוס) אשר קולה. היועצת המשפטית לממשלה טענה כי השר חרג מסמכותו, שכן לא קיימת הוראת דין המסמיכה אותו "לעצב מחדש" את מנגנון האכיפה. עוד נטען כי גישה פוליטית לקביעת זהות החוקר המלווה עלולה לערער את מבנה העצמאות המוסדית של מערכת המשפט, לפגוע באמון הציבור ולפתוח פתח לתלות פוליטית בניהול חקירות.

בית המשפט העליון קבע כי הפרשה שלפניו היא חריגה במובן זה ששני בעלי הסמכות הבכירים, הן היועצת המשפטית לממשלה והן פרקליט המדינה, מצויים במצב של ניגוד עניינים מוסדי, ולכן לא ראוי שיפקחו על חקירה הנוגעת לאנשי המערכת הקרובה להם. יחד עם זאת, נקבע כי המסגרת החקיקתית הקיימת אינה מאפשרת להפוך את נציב תלונות הציבור על שופטים לגורם מלווה בחקירה פלילית קונקרטי: לפי סעיף 17(ב) לחוק נציב תלונות הציבור על שופטים, סמכותו של הנציב מוגבלת לטיפול בתלונות על שופטים בלבד, ואינה משתרעת על ליווי חקירות פליליות. לפיכך נפסק כי הנציב אינו מתאים לשמש גורם מלווה בחקירה פלילית קונקרטי; מינויו לתפקיד כזה פוגע בעקרון הפרדת הרשויות ובאיזון העדין שבין הממשלה למערכת המשפט, ואף מרוקן מתוכן את ייחודו של מוסד הנציב כתפקיד ייחודי ובלעדי לביקורת על התנהגות שיפוטית.

בית המשפט הכיר באופן מוגבל באפשרות כי במצבים של ניגוד עניינים מוסדי ניתן יהיה למנות גורם חלופי שיפעל בשם מערך האכיפה, אך זאת תחת כללים קפדניים. נקבע כי על גורם כזה להיות נטול זיקה פוליטית, למלא תפקיד מוגבל בזמן ובנושא, ולפעול אך ורק בתחום הצר של אותה חקירה. בכך יצר בית המשפט "גדרות מוסדיות"

פסק הדין הכיר באפשרות חריגה לאפשר לשר המשפטים למנות את החוקר המלווה במצבי קיצון וזאת בתנאים מוקפדים לצרכי ניקיון החקירה והנראות הציבורית

בית המשפט העליון קבע כי הפרשה שלפניו היא חריגה במובן זה ששני בעלי הסמכות הבכירים, הן היועצת המשפטית לממשלה והן פרקליט המדינה, מצויים במצב של ניגוד עניינים מוסדי, ולכן לא ראוי שיפקחו על חקירה הנוגעת לאנשי המערכת הקרובה להם

ברורות למצבי קצה נדירים, תוך שמירה על עצמאות מוסדות האכיפה לבל תיפרץ על ידי שיקול פוליטי.

בג"ץ 58681-11-25 לשכת עורכי הדין בישראל נ' שר המשפטים (מיום 3.12.2025) עסק בעתירה נוספת בעקבות החלטת שר המשפטים למנות את כב' השופט (בדימוס) דניאל בן חמו לחוקר מלווה חלופי. בית-המשפט קבע כי המינוי אינו עומד בתנאי המהותי של היות הממונה "עובד מדינה בכיר" מכהן, וכי ההליך לקה בפגמים בתשתית העובדתית ובהיוועצות. העותרים, לשכת עורכי הדין בישראל והתנועה למען איכות השלטון בישראל, טענו כי יש לבטל את החלטת שר המשפטים משום שהיא חורגת מהדין ומנותקת מאמות המידה שנקבעו בפסיקה. לטענתם המינוי לוקה בחוסר עצמאות מוסדית ובמראית עין בעייתית מאחר שלבן חמו קשרים מקצועיים קודמים עם בכירים במשרד המשפטים. שר המשפטים ביסס את החלטתו על סעיף 23א(ד) לחוק שירות המדינה (מינויים), תשי"ט-1959, וטען כי ההליך מלווה בדחיפות למניעת שיבוש חקירה ונזק ראייתי בלתי הפיך, נעשה בתום לב בהתאם לעקרונות שנקבעו בבג"ץ בוארון, והמשיב הוא שופט בדימוס מוכר וישר דרך, נתול זיקה פוליטית, שמונה לפרק זמן קצוב ולחקירה נקודתית בלבד. בית המשפט העליון קיבל את העתירה, משום שמינוי "אד-הוק" אינו עומד בתנאי "עובד מדינה בכיר מכהן" שמטרתו להבטיח ממלכתיות ולאייין חשש משיקולים זרים.

שני ההליכים, בזה אחר זה, הבהירו את גבולות הגזרה שהציב בית המשפט העליון: סמכויות החקירה נותרות בידי היועצת המשפטית לממשלה, והחריג יופעל רק במקרי קצה ובכפוף לקריטריונים מחמירים של עצמאות, ניקיון, היעדר זיקה פוליטית והגדרה מוסדית ברורה. בכך הושלם מהלך פסיקתי שביסס לראשונה בישראל מנגנון לטיפול משפטי במצבי ניגוד עניינים מוסדיים במערך האכיפה.

לעיון בפסקי הדין:

בג"ץ 3545-11-25 ח"כ אביחי בוארון נ' היועצת המשפטית לממשלה, מיום 16.11.2025
בג"ץ 58681-11-25 לשכת עורכי הדין בישראל נ' שר המשפטים, מיום 3.12.2025

רשות מכללא במקרקעי ציבור

פסק דינו של בית המשפט העליון ברע"א 51561-09-24 פאטמה אלהואשלה נ' רשות מקרקעי ישראל (27.3.2025) עוסק ברשות מכללא לשיבה במקרקעי ציבור ובמתח שבין אינטרס הציבור בניהול מקרקעי המדינה לבין האינטרס של מחזיקים היושבים בהם במשך שנים ארוכות. רשות מכללא מוגדרת כהיתר שבשתיקה, הנלמד מהתנהגות הרשות הציבורית, מקום שבו אדם עושה שימוש בקרקע שבבעלות המדינה, והרשות מודעת לכך אך אינה פועלת לסילוקו. השאלה המתעוררת היא האם ישיבה ממושכת במקרקעי ציבור מכוח רשות מכללא מקנה הגנה מפני פינוי.

הרקע לסכסוך בפרשת אלהואשלה הוא התיישבותם של בני שבט אלהואשלה ומשפחות נוספות במקרקעי מדינה מוסדרים הממוקמים ממזרח לדימונה, באזור המכונה "ראס ג'ראבה". החל משנת 1978 השתקעו המחזיקים במקום באופן קבוע, ועם השנים התפתחה שם קהילה המונה מאות תושבים. רשות מקרקעי ישראל ידעה על ההתיישבות לכל המאוחר משנת 1992, אך נמנעה מלנקוט צעדים לפינויה במשך שנים ארוכות. על רקע ייעודם התכנוני של המקרקעין להקמת שכונת מגורים חדשה בדימונה ("רותם"), רמ" הגישה בשנת 2019 עשר תביעות פינוי נגד המחזיקים, שאוחדו לדין אחד.

רמ" טענה כי המחזיקים אווזים בקרקע ללא זכות, וכי יש להורות על פינויים לצורך מימוש הייעוד התכנוני של המקרקעין. נטען כי אין למחזיקים זכות להמשיך ולהחזיק במקרקעין מכוח רשות מכללא וכי אף אם התגבשה רשות כאמור, זוהי רשות הניתנת לביטול. רמ" דחתה את טענות ההתיישנות והשיהוי, את הטענות לפגיעה בזכויות ולהפליה, והדגישה כי אין להתנות את הפינוי בהסדרה תכנונית או בהקצאת מקרקעין

רשות מכללא מוגדרת כהיתר

שבשתיקה, הנלמד מהתנהגות הרשות
הציבורית, מקום שבו אדם עושה שימוש
בקרקע שבבעלות המדינה, והרשות
מודעת לכך אך אינה פועלת לסילוקו

ללא מכרז. ניסיונות להגיע להסכמות עם המחזיקים לא צלחו, חרף הצעות קונקרטיות שהועמדו להם, ובכללן מעבר ליישובים מוסדרים, קבלת מגרש בחכירה ללא תמורה ומענק כספי לבנייה עצמית.

המחזיקים טענו כי אין לראות בהם פולשים, אלא מחזיקים במקרקעין מכוח רשות שהתגבשה לאורך שנים, נוכח ידיעת הרשויות ואי-נקיטת צעדים לפינויים. לשיטתם, החלטת הפינוי פוגעת בהם פגיעה קשה ואינה עולה בקנה אחד עם עקרונות המשפט המינהלי, בין היתר בשל חוסר סבירות והפליה, ובפרט נוכח המדיניות המעודדת את העברתם ליישובים בדואיים, במקום שילובם בשכונה החדשה הצפויה להיבנות. הם הדגישו את הפגיעה המשמעותית שתיגרם להם כתוצאה מהפינוי, נוכח משך שהותם במקום ואופייה הקהילתי של ההתיישבות. בנוסף עמדו על דרישתם להשתלב בשכונה החדשה, לרבות באמצעות הקצאת מגרשים ללא מכרז, וחזרו על טענות ההתיישנות והשיהוי, תוך הדגשה כי אין לפנותם בטרם יובטח להם פתרון דיור הולם.

בית משפט השלום קיבל את תביעות הפינוי ודחה את טענות המחזיקים. נקבע כי המחזיקים עושים שימוש במקרקעי ציבור ללא זכות, וכי ישיבה ממושכת במקום אינה מקנה זכויות במקרקעין. נפסק כי לא הוכחה קיומה של רשות מצד המדינה; ולחלופין, אף אם התגבשה רשות מכללא, מדובר ברשות הניתנת לביטול והיא בוטלה כדין. בית המשפט דחה את טענות ההתיישנות והשיהוי, וכן את הטענות לפגיעה בזכויות ולהפליה, וקבע כי אין בהתנהלות הרשות לאורך השנים כדי להקנות למחזיקים זכות להמשך ההחזקה במקרקעין. הובהר כי טענות בדבר פגיעה בזכויות או צורך בהסדרה אינן מהוות הגנה מפני סעד הפינוי, וכי אין להתנות את ביצועו בהסדרה תכנונית או במתן פתרון דיור חלופי. על פסק דין זה הוגש ערעור מצד המחזיקים לבית המשפט המחוזי.

בית המשפט המחוזי דחה את הערעור, תוך שינוי בניחוח המשפטי. בניגוד לבית משפט השלום, קבע בית המשפט המחוזי כי יש לראות במחזיקים בני רשות מכללא, כלומר, מחזיקים שקיבלו היתר שימוש במקרקעין מכוח התנהגות הרשות ואי-נקיטת צעדים לפינויים לאורך זמן, וזאת נוכח ידיעת רמ"ע על ישיבתם במקרקעין במשך שנים והימנעותה מנקיטת צעדים לפינויים. עם זאת, נקבע כי מדובר ברשות הניתנת לביטול, בפרט כאשר עסקינן במקרקעי ציבור, ומשכך אין בה כדי להקנות זכות להמשך ההחזקה במקרקעין או להתנות את הפינוי בהסדרה תכנונית או בהקניית זכויות במקרקעין. הנפקות המרכזית של קביעה זו אינה בזכות להמשך החזקה, אלא לכל היותר באפשרות עקרונית לפסיקת פיצויים, וזאת רק בנסיבות חריגות ובהתאם לשיקולי צדק, כגון מקום שבו הוכחה השקעה או השבחה של המקרקעין על ידי המחזיקים.

בית המשפט המחוזי דחה גם את יתר טענות המחזיקים, ובהן טענות להפליה, התיישנות ושיהוי. נקבע כי אין בהתיישבות ממושכת במקרקעי ציבור כדי להקים למחזיקים זכויות במקרקעין, וכי אין בהתנהלות הרשות לאורך השנים כדי למנוע מהמדינה לממש את זכויותיה במקרקעין. עוד נדחתה דרישתם להשתלב בדווקא בשכונה החדשה הצפויה להיבנות, תוך שנקבע כי הקצאת מקרקעין ציבוריים כפופה לדיני המכרזים ולעקרונות השוויון, ומשכך אין לחייב את המדינה להקצות מקרקעין ללא מכרז.

על פסק דינו של בית המשפט המחוזי הוגשה בקשת רשות ערעור לבית המשפט העליון. בית המשפט העליון ציין את השלכות פסק הדין, ובראשן העובדה שמדובר בפינוי צפוי של קבוצה גדולה של מחזיקים העלול להותיר רבים ללא קורת גג. צוין כי ספק אם מתעוררת שאלה עקרונית החורגת מעניינם של הצדדים, אולם נוכח השלכות ההכרעה על מאות תושבים, הוחלט לדון בבקשה כאילו ניתנה הרשות לערער.

בית המשפט העליון אימץ את קביעות בית המשפט המחוזי והבהיר כי אף שהחלטה על סיום רשות במקרקעי ציבור כפופה לעקרונות המשפט המינהלי, אין בכך כדי להקנות למחזיקים זכות להמשיך ולהחזיק במקרקעין. עוד הבהיר כי קיימת הבחנה עקרונית בין סוגי הטענות שניתן להעלות במסגרת תביעת פינוי: ניתן להעלות טענות הנוגעות לאופן הפעלת שיקול הדעת של הרשות, לרבות חובתה לשקול את הפגיעה

בית המשפט המחוזי קבע כי יש לראות במחזיקים בני רשות מכללא, כלומר, מחזיקים שקיבלו היתר שימוש במקרקעין מכוח התנהגות הרשות ואי-נקיטת צעדים לפינויים לאורך זמן, וזאת נוכח ידיעת רמ"ע על ישיבתם במקרקעין במשך שנים

במחזיקים ולאזנה מול הצורך בפינוי; לעומת זאת, אין מקום להעלות במסגרת זו טענות המהוות תקיפה ישירה של מדיניות תכנונית או של פעולת הרשות, אשר מקומן בהליך מינהלי מתאים בפני הערכאה המוסמכת.

עוד הודגש כי המחזיקים עמדו על דרישתם לקבל מגרשים בפטור ממכרז בשכונה החדשה, ואולם דרישה זו נדחתה, שכן הקצאת מקרקעי ציבור כפופה לעקרון השוויון ולחובת המכרז, המהווה כלל, בעוד שהקצאה בפטור ממכרז היא חריג מצומצם הנתון לשיקול דעת הרשות ואינו מוקנה כזכות. יתרה מכך, נקבע כי אין בדיני הרשות במקרקעין כדי לבסס זכות להתנות את הפינוי בהקצאת מקרקעין חלופיים, וכי לכל היותר ניתן לשקול, במקרים חריגים ובהתאם לשיקולי צדק, פסיקת פיצוי מוגבל. לפיכך, אין להתנות את הפינוי בהענקת פטור ממכרז, והמחזיקים רשאים להשתתף במכרזים לשיווק המקרקעין בשכונה החדשה ככל אדם אחר.

בית המשפט העליון לא התעלם מההקשר החברתי והקהילתי של ההתיישבות, והכיר בכך ששיקולים אלה חייבים להילקח בחשבון במסגרת הפעלת שיקול הדעת המינהלי. עם זאת, הוצב גבול ברור: מציאות זו אינה מקימה זכות משפטית להחזקה במקרקעי ציבור. בכך מעוגנת הלכה שלפיה רשות מכללה עשויה לשמש שיקול במסגרת האיזון המינהלי, אך אינה מתגבשת לכדי זכות קניינית ואינה יכולה לגבור על האינטרס הציבורי בניהול מקרקעי המדינה. מסר זה מדגיש כי הכרה חברתית אינה שקולה להכרה משפטית, וכי הפתרונות למציאות מורכבת זו מצויים במישור המדיניות, ולא במסגרת דיני הקניין.

בעניין ההתמודדות המשפטית עם ההתיישבות הבודאית בנגב, נבקש להפנות למאמרם של מיכל טמיר וגרשון גונטובניק, "אתגר המציאות של הקהילה הבודאית בנגב: הכרה בתורת ההכרה". טמיר וגונטובניק מציעים לבחון מציאות זו באמצעות "תורת ההכרה", המדגישה את הצורך בהכרה מוסדית ומשפטית במאפייניה הייחודיים של הקהילה שהתגבשה לאורך שנים בקרקע, במיוחד על רקע העדר גישה זמינה למשאבים ולמקרקעין חלופיים. גישה זו מבקשת לחרוג מן הניתוח הקנייני הצר ולהעניק משקל להיבטים החברתיים, התרבותיים והלאומיים של ההתיישבות הבודאית. ספק אם בית המשפט העליון התחשב בהיבטים חשובים אלה שעה שקבע כי המחזיקים אינם זכאים לדיור חלופי בשכונה (היהודית) החדשה. (ראו: [מיכל טמיר וגרשון גונטובניק, "אתגר המציאות של הקהילה הבודאית בנגב: הכרה בתורת ההכרה", משפט, חברה ותרבות 429 \(2017\)](#)).

לפסק הדין ראו: רע"א 51561-09-24 פאטמה אלהואשלה נ' רשות מקרקעי ישראל (27.3.2025).

מחקרים חדשים

פערים מגדריים בענף ההייטק – איפה הבעיה?

ד"ר דנה נייער

מאמרה של ד"ר דנה נייער עוסק בפערים מגדריים בענף ההייטק בישראל ובוחן באיזה שלב הם נוצרים. ענף זה הוא אחד המרכזיים במשק הישראלי ומהווה מנוע צמיחה משמעותי לכלכלה. חלקו ביצוא גבוה במיוחד והוא מושך כוח עבודה איכותי ומבוקש. לצד זאת, הענף מתאפיין בפערים מגדריים ברורים ומתמשכים. נשים מהוות מיעוט מבין העובדים, ושיעור השתתפותן כמעט ואינו משתנה לאורך השנים. פערים אלו בולטים גם בתפקידי ניהול וביזמות, שבהם ייצוג הנשים נמוך במיוחד.

על רקע זה, המאמר מבקש לבחון לא רק את עצם קיומם של הפערים, אלא בעיקר את מקורם ואת השלב שבו הם נוצרים לאורך מסלול התעסוקה. נקודת המוצא

היא כי הפערים אינם נובעים מגורם אחד, אלא ממערכת מורכבת של גורמים, ובהם סטראוטיפים מגדריים, פערים בהשכלה טכנולוגית וסביבת עבודה שאינה תמיד מותאמת לנשים.

בהתאם לכך, המאמר מתמקד בשתי נקודות זמן מרכזיות: שלב הכניסה לענף, ובפרט שלב מיון קורות החיים, שבו נבדקת האפשרות להטיה מגדרית, ושלב מאוחר יותר לאחר קליטת נשים לעבודה, שבו נבחנות חוויותיהן, האתגרים שהן חוות והאפשרות שלהן להתקדם ולהתפתח בתוך ענף ההייטק.

שאלת המחקר

בהתאם לכך, המאמר בוחן באילו נקודות זמן נוצרים הפערים המגדריים בענף ההייטק. השאלה המרכזית הראשונה היא האם קיימת העדפה למועמדים גברים כבר בשלב הראשוני של מיון קורות החיים, כלומר בשלב שבו מגייסים מעריכים מועמדים ומחליטים את מי לזמן לריאיון. השאלה המרכזית השנייה היא כיצד נשים העובדות בענף ההייטק חוות את הפערים המגדריים, ומהם הקשיים המרכזיים שהן מתמודדות איתם במהלך הקריירה שלהן.

שיטת המחקר

כדי לענות על שאלות המחקר, המאמר מבוסס על שני מחקרים משלימים: כמותי ואיכותני.

המחקר הראשון הוא מחקר כמותי, שבו נעשה שימוש בקורות חיים פיקטיביים. קורות חיים זהים מבחינת ניסיון וכישורים נשלחו ל-136 אנשי משאבי אנוש, כאשר ההבדל היחיד ביניהם היה מגדר המועמד. המשתתפים התבקשו להעריך את איכות קורות החיים, הסיכוי לזימון לריאיון והשכר המוצע. בנוסף נבדקה השפעת השירות ביחידה טכנולוגית בצבא והסטטוס המשפחתי.

המחקר השני הוא מחקר איכותני, שהתבסס על ראיונות עומק עם 25 נשים העובדות בתפקידים טכנולוגיים בהייטק. מטרתו הייתה להבין את חוויותיהן ואת האתגרים שהן חוות במהלך הקריירה.

השילוב בין שני המחקרים מאפשר לבחון את הפערים המגדריים הן בשלב הכניסה לענף והן בשלבים מתקדמים יותר.

ממצאי המחקר

הממצא המרכזי של המחקר הראשון הוא שלא נמצאה עדות להפליה מגדרית בשלב המיון הראשוני של קורות החיים. לא נמצא הבדל בין מועמדים למועמדות בהערכת איכות קורות החיים, בסיכוי לזימון לריאיון או בגובה השכר. גם כאשר נבחנה השפעת השירות ביחידה טכנולוגית בצבא, לא נמצא הבדל בין נשים לגברים. ממצא זה מצביע על כך שהפערים המגדריים כפי הנראה אינם נוצרים בשלב הראשוני של הגיוס.

עם זאת, נמצא כי לסטטוס המשפחתי יש השפעה על הערכת המועמדים: מועמדים בעלי משפחה צפויים לקבל שכר גבוה יותר ממועמדים רווקים, ללא תלות במגדר.

לעומת זאת, המחקר השני מציג תמונה מורכבת יותר. מן הראיונות עולה כי הפערים המגדריים מורגשים בעיקר במהלך העבודה. אחד הקשיים המרכזיים הוא שילוב בין קריירה לחיי משפחה, אשר לעיתים מוביל לעומס ואף לזדמנויות מקצועיות.

בנוסף, נשים תיארו קושי בהתקדמות מקצועית בענף שבו יש רוב גברי, לצד תחושת מיעוט, היעדר מודלים לחיקוי ולעיתים גם תחושת חריגות. גורמים אלו עשויים לפגוע בתחושת השייכות ובביטחון העצמי, ולהשפיע על היכולת להתקדם. כמו כן, עלתה תחושה כי סביבת העבודה אינה תמיד מותאמת לנשים.

הממצא המרכזי של המחקר הראשון

הוא שלא נמצאה עדות להפליה מגדרית בשלב המיון הראשוני של קורות החיים.

לא נמצא הבדל בין מועמדים למועמדות

בהערכת איכות קורות החיים, בסיכוי

לזימון לריאיון או בגובה השכר

מן הראיונות עולה כי הפערים המגדריים

מורגשים בעיקר במהלך העבודה. אחד

הקשיים המרכזיים הוא שילוב בין

קריירה לחיי משפחה, אשר לעיתים

מוביל לעומס ואף לזדמנויות

מקצועיות

ממצא נוסף הוא קיומה של הטיה מגדרית שמקורה לעיתים גם בנשים עצמן, כלומר הפנמה של תפיסות מגדריות המשפיעה על הבחירות המקצועיות ועל תחושת המסוגלות שלהן.

מסקנות

המסקנה המרכזית של המאמר היא כי הפערים המגדריים בענף ההייטק אינם נוצרים בשלב אחד בלבד, אלא הם תוצאה של תהליך מצטבר המתרחש לאורך זמן. המחקר הראשון מלמד כי לא נמצאה הפליה בשלב הראשוני של מיון קורות החיים, ולכן קשה לייחס לשלב זה את מקור הבעיה. לעומת זאת, המחקר השני מצביע על כך שהפערים נוצרים ומתעצמים בשלבים מאוחרים יותר, בתוך סביבת העבודה ובמהלך הקריירה.

מכאן עולה כי הפערים המגדריים הם תוצאה של שילוב גורמים רחב, הכולל גורמים חברתיים, תרבותיים וארגוניים, וכן גורמים הקשורים לחוויות האישיים של נשים בענף. הבנה זו מדגישה את המורכבות של התופעה ואת הצורך בגישה רחבה יותר לניתוח ולתמודדות עמה.

המלצות

בהתאם למסקנות אלו, המאמר מציע לבחון מחדש את הפתרונות המקובלים לצמצום הפערים המגדריים. מאחר שהבעיה אינה מתמקדת רק בשלב הגיוס, אין די בהתערבות בתהליכי מיון בלבד. בין ההמלצות ניתן למנות עידוד נשים לבחור במקצועות טכנולוגיים כבר בגיל צעיר, הגדלת מספר הנשים בתפקידים טכנולוגיים בצבא ובאקדמיה, ופיתוח תוכניות הכשרה ייעודיות.

בנוסף, המאמר מדגיש את החשיבות של המשך מחקר בתחום, במטרה לזהות דרכים אפקטיביות לצמצום הפערים. הבנת מקורות הפערים היא שלב ראשון בלבד, ויש צורך בתרגום ההבנה לפעולה מעשית שתוביל לשינוי ממשי בשוק העבודה.

דנה נייער "פערים מגדריים בענף ההייטק – איפה הבעיה?" מחקרי רגולציה יא 217 (2025).

מיסוי אמצעי תשלום וירטואלים בישראל

ד"ר תמיר שאנן ופרופ' דורון נרוצקי

מחקר חדש פרי עטם של ד"ר שאנן ופרופ' נרוצקי, עוסק בשאלת התאמת דיני המס הישראליים ביחס למיסוי אמצעי תשלום מבוזרים מוצפנים וירטואלים. לטענתם, בשנים האחרונות הולך וגובר השימוש באמצעי תשלום מבוזרים וירטואלים, מטבעות קריפטוגרפיים ואסימונים קריפטוגרפיים. אולם, בה בעת פקודת מס הכנסה [נוסח חדש] מציעה מדיניות פיסקלית הכוללת כללי מס ארכאיים שפותחו לפני כמאה שנה, ואינה עומדת בהלימה להתקדמות הטכנולוגית ההולכת והגוברת. חוסר הלימה זה, מוביל למיסוי לא יעיל בכל הנוגע למיסוי עסקאות במטבעות קריפטוגרפיים.

אולם, מדינת ישראל אינה פועלת בחלל ריק, ולמעשה אינה המדינה היחידה מבין מדינות ה-OECD שטרם פיתחה אסדרת מס מלאה וייעודית לנושא. שכן, מדינות OECD רבות אחרות נמנעו מלקבוע אסדרה מקיפה בעניין, מהחשש שהסדרת תחום כה דינמי, אנונימי וחסר גבולות פיזיים עלולה להוביל לשחיקת בסיס המס; לעודד פעילות עבריינית; ולפגוע בחוסן המערכת הפיננסית המסורתית ובחדשנות הטכנולוגית המקומית.

עם זאת, ישראל נמנית עם קבוצת המדינות שפרסמו הבהרות מקצועיות בנוגע למיסוי התחום, בעיקר באמצעות חוזרי רשות המסים. במסגרת הבהרות אלו, נקבע כי מטבע קריפטוגרפי יסווג לצורכי מס כ"נכס", ומכירתו תסווג כאירוע הוני החייב במס רווח הון (למעט אם הפעילות מגיעה לכדי "עסק" שאז תמוסה כהכנסה פירונית), וזאת כאשר

מחקר חדש עוסק בשאלת התאמת דיני

המס הישראליים ביחס למיסוי אמצעי

תשלום מבוזרים מוצפנים וירטואלים

הקושי הרגולטורי נובע ממספר מאפיינים ייחודיים של עולם המטבעות הקריפטוגרפיים: הראשון שבהם הינו אנונימיות יחסית

אירוע המס נוצר בעת מכירת הנכס (בהתאם ל"עיקרון המימוש"). אולם, הבהרות אלו אינן יעילות או רלוונטיות, כיוון שהן מחילות כללי מס שפותרו לפני כמאה שנה כנגד נכסים ואמצעי תשלום מסורתיים אשר היו רלוונטיים בעיקר לתקופות דאז, ושאינם מתאימים לטכנולוגיה מודרנית בעלת מאפיינים ייחודיים כמו אלה הטמונות במטבעות קריפטוגרפיים. המחברים טוענים כי ההסתמכות על עקרון המימוש אינה מוצדקת במקרה של מטבעות נזילים וסחירים, מאחר והיא יוצרת עיוותי מס, מעמיקה את אי-השוויון ומקריבה את יכולתה של המדינה לגבות מס אמת מהתעשרות הנישומים.

הקושי הרגולטורי נובע ממספר מאפיינים ייחודיים של עולם המטבעות הקריפטוגרפיים: הראשון שבהם, הינו אנונימיות יחסית ("פסבדו אנונימיות"). משמע, כי זהותו של המחזיק במטבע הקריפטוגרפי מוסתרת באופן חלקי, ומקשה את אכיפת הדיווח לרשויות המסים החלה עליו. הקושי השני, הינו היעדר מימד מוחשי למטבעות הקריפטוגרפיים. כלומר, המטבעות הם רצף פקודות דיגיטליות ואינם עונים להגדרה המשפטית הקלאסית של "מטבע" או "מטבע חוץ". קושי נוסף, הינו תנודתיות קיצונית המאפיינת מטבעות קריפטוגרפיים. ערך המטבעות חווה עליות ונפילות דרמטיות בזמנים קצרים, מה שמאתגר את כללי קיזוז הפסדים המסורתיים. הקושי האחרון בו דנים המחברים, הינו נזילות וסחירות גבוהה המאפיינת את המטבעות הקריפטוגרפיים. שכן, למרבית המטבעות יש שוק משוכלל המאפשר לדעת את שוויים בכל רגע נתון, ובניגוד לנכסים הוניים אחרים.

לאור בעיות אלה, המחברים בוחנים כיצד על המדינה להתמודד עם אתגר המיסוי של אמצעי תשלום מבוזרים. השאלה המרכזית היא אם נכון להמשיך ולהחיל את "עקרון המימוש" (מיסוי בעת מועד המכירה) על מטבעות קריפטוגרפיים, או שמא יש לאמץ מודל מיסוי חדשני שמתחשב במאפייניהם הטכנולוגיים והכלכליים; ואם אכן יש לאמץ מודל חדש, כיצד יפעל מודל זה? הפתרון אותו מציעים המחברים לבעיה שתוארה, הינה לזנוח את עקרון המימוש ולאמץ בחקיקה מודל מס חדש וייעודי למטבעות קריפטוגרפיים ולמאפיינים שלהם. זאת כאשר, מודל זה מבוסס על 3 עקרונות:

העיקרון הראשון הינו שינוי מודל מס הדוגל בזניחת עיקרון המימוש ודוגל במיסוי שוטף של עסקאות במטבעות קריפטוגרפיים. לפי גישה זו, בתום כל שנת מס יבצעו "מיסוי שוטף", שבו ימדדו את גידול התשואה במטבע הקריפטו, והנישום יחויב במס בגין אותה תשואה שנצברה, זאת אף ללא מכירת המטבע בפועל. נוסף על כך, במועד מכירת מטבע הקריפטו, תיערך התחשבות כוללת, שבמסגרתה תוטל חבות מס נוספת בגין יתרת הרווח שלא חויבה במסגרת המיסוי השוטף, כך שיושלם המס על הפער בין הרווח הכולל לבין הסכומים שכבר מוסו במהלך השנים. הרציונל המשולב שבבסיס מנגנון זה הינו צמצום עיוותים הנובעים מהתמריץ להחזקת מטבע הקריפטו לשם דחיית אירוע המס; וכן, הבטחת מיסוי מלא ומדויק של הרווח האמיתי באמצעות תיקון פערים הנוצרים עקב הערכות שווי תקופתיות ותנודתיות השוק.

לצד מיסוי שוטף בסוף שנת מס ומיסוי נוסף במועד המימוש, המחברים מציעים את **העיקרון השני** העוסק בקיזוז הפסדים שנוצרו לנישום. לפי גישת המחברים, יש לאפשר קיזוז רחב וגמיש יותר של הפסדים, באופן שבו יוכל הנישום לקזז ולהעביר הפסדים הן לשנים הבאות, והן לקזז הפסדים כנגד רווחים מן העבר (שכבר מוסו), קיזוז אשר לא ניתן לבצע במצב הקיים. עיקרון זה מבקש להבטיח כי נטל המס ייקבע על בסיס התוצאה הכלכלית המצטברת לאורך זמן, ולא לפי שינויי ערך אקראיים העלולים לשקף רווח בשנה אחת והפסד בשנה אחרת. בכך מתחזקת הסימטריה בין מיסוי רווחים להכרה בהפסדים, ומצטמצמים עיוותים הנובעים מתזמון מקרי של התשואה.

העיקרון השלישי הינו החלת משטר דיווח שוטף על עסקאות קריפטוגרפיות תחייב את הנישומים לדווח עליהן באופן שנתי ומפורט לרשויות המס. לדעת הכותבים, חובת דיווח עצמית זו, בשילוב עם השקעת משאבים ממשלתיים לשיווק ארנקים דיגיטליים (בהם נמצאים המטבעות הקריפטוגרפיים) לכתובות IP, תאפשר לצמצם את המאפיין הפסבדו-אנונימי של התחום ותסייע במאבק בהלבנת הון ובכלכלה הלא מדווחת.

השאלה המרכזית היא אם נכון להמשיך ולהחיל את "עקרון המימוש" (מיסוי בעת מועד המכירה) על מטבעות קריפטוגרפיים, או שמא יש לאמץ מודל מיסוי חדשני שמתחשב במאפייניהם הטכנולוגיים והכלכליים

מעבר לכך, אימוץ משטר הדיווח העצמי והתשלום השוטף יבטל את האפליה הקיימת כיום אל מול נכסים פיננסיים מסורתיים, ויפחית משמעותית את העלויות המנהליות שרשויות המס נאלצות להשקיע באיתור ובשיון עסקאות לנישומים ספציפיים.

המחברים מציעים מודל שיאפשר למדיניות הפיסקלית של מדינת ישראל להתגבר על הפערים הגדולים שנפערו בין מדיניות המס הארכאית של מדינת ישראל המתאמת לנכסים ואמצעי תשלום מסורתיים, לבין הקידמה באמצעי תשלום מבוזרים, ובתוכם מטבעות קריפטוגרפיים, ועל ידי כך להביא למיסוי יעיל יותר שלהם.

למאמר ראו: תמיר שאנן ודורון נרוצקי "מיסוי אמצעי תשלום מבוזרים מוצפנים וירטואליים בישראל" מחקרי רגולציה י' 245 (מאי 2025) <https://www.colman.ac.il/media/sxlmujkx/tamir-s.pdf>

על אשראי צרכני, כלכלה התנהגותית והגנה על צרכנים

עו"ד אמיר ונג

מאמר חדש פרי עטו של עו"ד אמיר ונג בוחן את המידה שבה הדין הישראלי מגן על צרכנים הנוטלים אשראי צרכני הניתן למטרות פרטיות של יחידים לשימוש אישי, ביתי ומשפחתי, מפני הטיות התנהגותיות וקוגניטיביות, המשפיעות על החלטותיהם ועל ניצול לרעה של ספקי האשראי את אותן הטיות, ומציע פתרונות ללקויות הקיימות בדין הישראלי, הלקוחים מרגולציה חדשה באנגליה.

כלכלה התנהגותית היא ענף של הכלכלה אשר חוקר כיצד גורמים פסיכולוגיים, חברתיים, קוגניטיביים ורגשיים משפיעים על ההחלטות הכלכליות של יחידים וקבוצות. לטענת עו"ד ונג, מחקרים מהשנים האחרונות מראים כי לצרכנים הנוטלים אשראי, ישנן הטיות שיטתיות וצפויות המובילות להחלטות פיננסיות שאינן מיטביות עבורם בשל מספר גורמים:

הטיות קוגניטיביות ורגשיות – הטיית העדפת ההווה והתעלמות מריביות עתידיות, אמונה שגויה ביכולות פירעון עתידי תוך התעלמות מאירועים חיצוניים, יחס לכסף (הטיית חשבונאות נפשית) וכן חוסר בידע צרכני ובאוריינות פיננסית.

ריבוי משתנים מקרו-כלכליים – כגון ריבית ואינפלציה, מוצר בעל מורכבות גדולה, תנאי חוסר ודאות המאפיינים את המוצר ומונעים יכולת השוואה, בחינת ושקלול סיכונים (א-סימטריה במידע) ושינויים במדיניות.

ניצול הטיות על ידי נותני האשראי – על מנת למקסם את רווחיהם תוך שאיפה לצריכת אשראי מוגברת מצד הלקוחות.

המאמר מוכיח כי הדין הקיים במדינת ישראל מציע הגנות שלהן כללי מסגרת ארכאיים וחסרים, מסגרת המתעדפת הגנה על נותני האשראי על פני הצרכן מבלי להפנים את תובנות הכלכלה ההתנהגותית. פער זה מוביל להגנה לא יעילה על נוטלי האשראי בכל הנוגע למניעת ניצול הטיות הצרכנים על ידי ספקי האשראי הצרכני.

מדינות רבות ורגולטורים פיננסיים ברחבי העולם מנסים להתמודד עם אתגרי האסדרה של מוצרי אשראי מורכבים. באירופה ובאנגליה בפרט, מנסים בשנים האחרונות לפתח מודלים להתמודדות עם שירותים דינמיים ומתפתחים מתוך הבנה שהסתמכות על תחרות חופשית בלבד בשוק האשראי הצרכני אינה צפויה להוביל לצמצום תופעת ניצול ההטיות, ואף עלולה להחמיר אותה. דוגמא למודל התמודדות שכזה הוא המודל האנגלי המציע הגנה רחבה על הצרכן בשוק הפיננסי (העצמת יכולות הבחירה של הצרכן וגם התערבות מהותית בתוצאות).

מאמר חדש בוחן את המידה שבה הדין הישראלי מגן על צרכנים הנוטלים אשראי צרכני למטרות פרטיות של יחידים לשימוש אישי, ביתי ומשפחתי, מפני הטיות התנהגותיות וקוגניטיביות, המשפיעות על החלטותיהם

מסמך מסכם שפרסם המפקח על הבנקים בשנת 2025 הצביע על אינדיקציות לניצול הטיות צרכנים בישראל. עם זאת, ישראל נמנית עם קבוצת המדינות שקבעו בעיקר הסדרים נקודתיים וספציפיים, המתווים כללים חדים למצבים מוגדרים לדוגמא: חובת הוספת נוסח אזהרה מובנה בפרסומי הלוואות, חובת הצגת דוגמאות מספריות קונקרטיות לעמלות פירעון מוקדם והנחיות ממוקדות לשיווק אשראי מתגלגל. הבהרות אלו אינן יעילות או רלוונטיות כמענה מקיף, כיוון שהן מעניקות הגנה שמתמצה במקרים נקודתיים בלבד, לרוב רק לאחר שהתגלה כשל שוק ממושך והצרכנים כבר נפגעו. עו"ד ונג טוען כי הנורמות הרחבות יותר בדין הישראלי, המעוצבות כסטנדרטים דוגמת איסור הטעיה או איסור ניצול מצוקה, מבוססות על תפיסה כלכלית מסורתית הדורשת הוכחת נסיבות קיצוניות, ועל כן הן מחטיאות את המטרה ואינן מגינות על הצרכן מפני נחיתות והטיות המאפיינות התנהלות אנושית רגילה.

הקושי הרגולטורי נובע ממספר מאפיינים ייחודיים של עולם האשראי הצרכני: הראשון שבהם הינו מורכבות המוצר והעלויות הכרוכות בו. משמע, כי האשראי הוא מוצר מופשט שהתמחור הסופי שלו מורכב מפרמטרים משתנים לאורך זמן, המקשים על הצרכן לקבל תמונה בסיסית של המחיר האמיתי. הקושי השני, הינו הצורך בקבלת החלטות בתנאי אי-ודאות. כלומר, הצרכן נדרש לבצע הערכות סטטיסטיות עתידיות לגבי יכולת הפירעון שלו ולגבי מגמות הריבית במשק, תחומים שבהם הצרכן הממוצע אינו שולט. קושי נוסף, הוא המעורבות הרגשית העזה המלווה החלטות פיננסיות; בחירת הצרכן מושפעת לא פעם ממצבי דחק, חרדה כלכלית או התרגשות מרכישה, המעצימים את חוסר הרציונליות. הקושי האחרון בו דן המחבר, הוא הקושי המובנה לפתח ידע מתוך ניסיון. שכן, חלק ממוצרי האשראי (לדוגמא משכנתאות), ניטלים פעמים בודדות בחיים, וגם במוצרים שכיחים יותר, קשה לצרכן לבודד ולהבין מראש את תוצאות החלטותיו כדי להשליך מהן על העתיד.

לאור בעיות אלו, המחבר בוחן כיצד על המדינה להתמודד עם אתגר האסדרה של שוק האשראי הצרכני. מסקנת המחבר היא שאין להזדרז ולקבוע בחוק איסור רחב וגורף על נותני אשראי לנצל הטיות אשר הכלכלה ההתנהגותית מלמדת שיש לצרכנים. עו"ד ונג מציג מודל מסגרת מקיף בהשראת הרגולציה האנגלית המכונה כלל חובת ההגיונות כלפי הצרכן (Consumer duty rule) שנכנס לתוקף בשנת 2023. מודל זה מבוסס על 3 עקרונות:

הראשון, קביעת עקרון-על מהותי המחייב את הגופים הפיננסיים לפעול באופן אקטיבי להשגת "תוצאות טובות" עבור הצרכנים. לפי גישה זו, אין להסתפק באיסור טכני על הטעיה, אלא יש להציב דרישה מתמדת מהספקים לפעול בהגיונות, למנוע פגיעות צפויות מהלקוחות ולתמוך בהם בהשגת מטרותיהם הפיננסיות. האסדרה מגדירה ארבעה מישורי תוצאה ברורים: התאמת המוצר לקהל היעד, הבטחת יחס סביר והוגן בין המחיר לערך, הנגשת תקשורת מובנת המאפשרת קבלת החלטות אפקטיבית ומתן תמיכה ושירות לקוחות לאורך כל חיי המוצר. הרציונל שבבסיס מנגנון זה הוא העתקת נקודת הכובד המשפטית מהערכה צרה של סבירות החוזה אל עבר בחינת התוצאה הצרכנית הלכה למעשה, תוך חיוב החברות להתאים מראש את עיצוב המוצרים ואופן שיווקם למאפיינים הפסיכולוגיים של קהל היעד.

לצד קביעת עקרונות מהותיים, **העיקרון השני** העוסק בהטלת חובות "ממשל פנימי" ותהליכי עבודה ארגוניים מובנים. לפי גישת המחבר, הגופים הפיננסיים נדרשים להקים מנגנונים פנימיים שיטתיים, שיכללו גיבוש מדיניות באישור הדירקטוריון, מינוי בעלי תפקידים ייעודיים וביצוע מבחנים אמפיריים שוטפים (כגון קבוצות מיקוד או בדיקות חלופות שיווקיות) למדידת הבנת הלקוחות בפועל. עיקרון זה מבקש להבטיח כי הגופים המלווים לא יסתפקו ב"רגולציה עצמית" הצהרתית, אלא יחויבו לנהל ניטור ובקורת פנימיות מתמידות, המגובות בהגשת דוחות שנתיים ישירות לרגולטור הציבורי. בכך מתמרצים את הגופים להטמיע את הגנת הצרכן כחלק אינטגרלי מניהול הסיכונים השוטף שלהם.

**אין להסתפק באיסור טכני על הטעיה,
אלא יש להציב דרישה מתמדת
מהספקים לפעול בהגיונות, למנוע
פגיעות צפויות מהלקוחות ולתמוך בהם
בהשגת מטרותיהם הפיננסיות**

**הגופים הפיננסיים נדרשים להקים
מנגנונים פנימיים שיטתיים, שיכללו
גיבוש מדיניות באישור הדירקטוריון,
מינוי בעלי תפקידים ייעודיים וביצוע
מבחנים אמפיריים שוטפים**

העיקרון השלישי הוא החלת משטר פיקוח פרואקטיבי מצד המאסדר הממשלתי. לדעת המחבר, הצלחת המודל מותנית במעורבות עמוקה של הרגולטור, אשר נדרש לבקר את הדוחות הפנימיים, לערוך סקירות רוחביות ולפרסם באופן תדיר סיכומי ממצאים המגדירים "פרקטיקות טובות" לעומת "פרקטיקות פסולות". בשלבים הראשונים, הרגולציה אינה מקימה עילת תביעה אזרחית פרטית או ייצוגית, וזאת כדי לאפשר לחברות את הזמן הדרוש להטמעת השינויים המבניים ללא איום משפטי משתק. מעבר לכך, הפיקוח ההדוק והדרגתי מייצר במהלך הזמן אחידות וכללים קשיחים מתוך העבודה הפיקוחית השוטפת, בדומה למשטרי האסדרה המוכרים והמצליחים בעולם הפיננסי בתחומי הלימות ההון והאיסור על הלבנת הון.

מסקנת המחבר היא שעל הרגולטורים בישראל להקדים תרופה למכה בזיהוי שירותים שלגביהם יש צורך בקביעת כללים נקודתיים להגנה על הצרכן, מתוך שימת לב לבעיות שמזהה הכלכלה ההתנהגותית.

המאמר צפוי להתפרסם בכתב העת מחקרי רגולציה, כרך י"ב.

